

اقلام فصلنامه علمی حقوقی

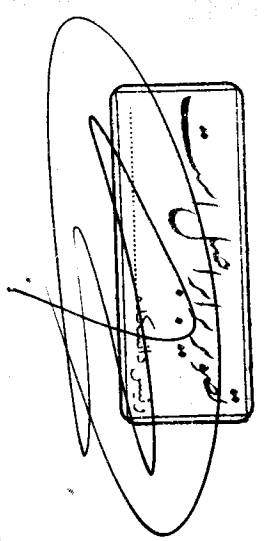
سال دوم - شماره پنجم - پاییز ۱۳۸۹

بانگ پوز پوز	سرفصل ریاضی
سید محمد رضا آئینی - مقاله علمی	فلسفه حق
حسن موطن	تجویبات فقهی: از سبب اطلاق در عطف یا سبب در وجه
رحیم وکیل زاده - استناد صغیری - رضایان دهقان	انصاف و عدالت از حیث نگاه فقهی
دکتر علی غریبه	سبب اطلاق - اطلاق اعتباری یا اطلاق به اثر اطلاق دور
فاطمه احمدی	بیمبسی و کفایت در سبب یا سبب و سبب اطلاق
محمود قیوم زاده	جرم افس و مجرمین تشکیل محکمه صالح حقوقی از نگاه حقوق استنادی
محمد علی حدادی - مهدی طالبیان	تصفیه عدالت در حقوق کیفری

فصلنامه علمی - پژوهشی فقه و مبانی حقوق اسلامی

سال دوم ، شماره پنجم ، پاییز ۱۳۸۹

Research Scientific Journal of Jurisprudence and Bases of Islamic law

2nd Year /No.5, Fall 2010

Babak Pourgharmani	Computer theft
Seyed Mohammad Fazel Ayati - Fateme Ghelzi	The Maxam of unification
Hassan Movassaghi	International law making process development against Terrorism
Rahim Vahidzade - Esmail Saghir - Farzad Bahjhan	Equity and Justice From the Islamic Law Perspective
Ali Chaharbaghi	Analyzing the jurisprudential and legal validity of the agreement to increase the amount of dowry
Fatemeh Akhdi	The Concept, Basis, and Domain of Offences with Strict Liability
Mahmoud Ghayemzadeh	The Justification of the Family Court In The Islamic Law
Mohammad Ali Haidari - Mehdi Haidari	Punishment Mitigation in Criminal Law

فصلنامه علمی - پژوهشی فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب
سال دوم / شماره پنجم / پاییز ۱۳۸۹ / بهای تک شماره ۲۰۰۰ تومان

صاحب امتیاز: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب

مدیر مسئول: دکتر سید باقر سیدی بنایی

سر دبیر: دکتر رحیم وکیل زاده

مدیر اجرایی: صابر خرم فر

ویراستار انگلیسی: دکتر حسن اسمانه فام

ویراستار عربی: دکتر سید فضل الله رضوی پور

هیأت تحریریه:

دکتر علیرضا قیفی - استاد فقه و حقوق اسلامی واحد علوم تحقیقات

دکتر سید محمد تقی علوی - استاد فقه و حقوق اسلامی دانشگاه تبریز

دکتر محمد امین نورد - استادیار فقه و حقوق اسلامی دانشگاه تربیت معلم آذربایجان

دکتر مهدی صالحی - استادیار فقه و حقوق اسلامی دانشگاه ارومیه

دکتر محمد علی جیدری - استادیار فقه و حقوق اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

دکتر رضا رنجبر - استادیار فقه و حقوق اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

دکتر سعید حسن زاده - استادیار فقه و حقوق اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

دکتر رحیم وکیل زاده - استادیار فقه و حقوق اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

دکتر ملیحه پورستار - استادیار علوم قرآن و حدیث دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

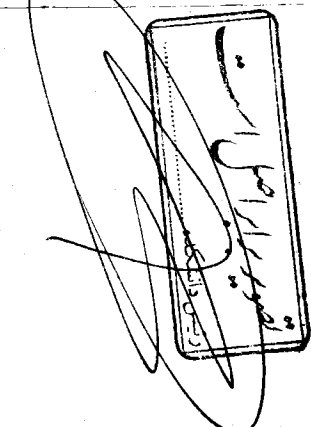
مطالب منتشر شده در مجلات و نشریات آرای پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی

نژادنی مجله: بناب، خیابان امام خمینی (ره)، ساختمان مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد

بناب - دانشگاه تحصیلات تکمیلی - دفتر فصلنامه علمی پژوهشی فقه و مبانی حقوق اسلامی

تلفن تماس و شماره: ۰۷۲۳۰۶۷۸ - ۰۷۲۴۰۷۴۴ - ۰۴۱۳

پست الکترونیکی: Email : nashriehqgh_bonabuniversity@yahoo.com

فصلنامه

علمی - پژوهشی

فقه و مبانی حقوق اسلامی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب

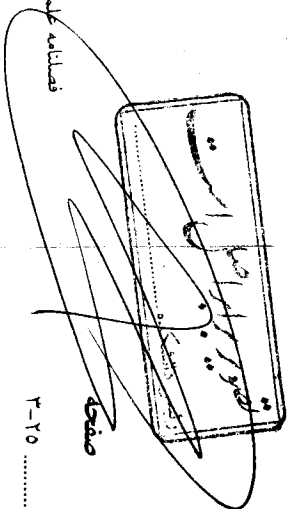
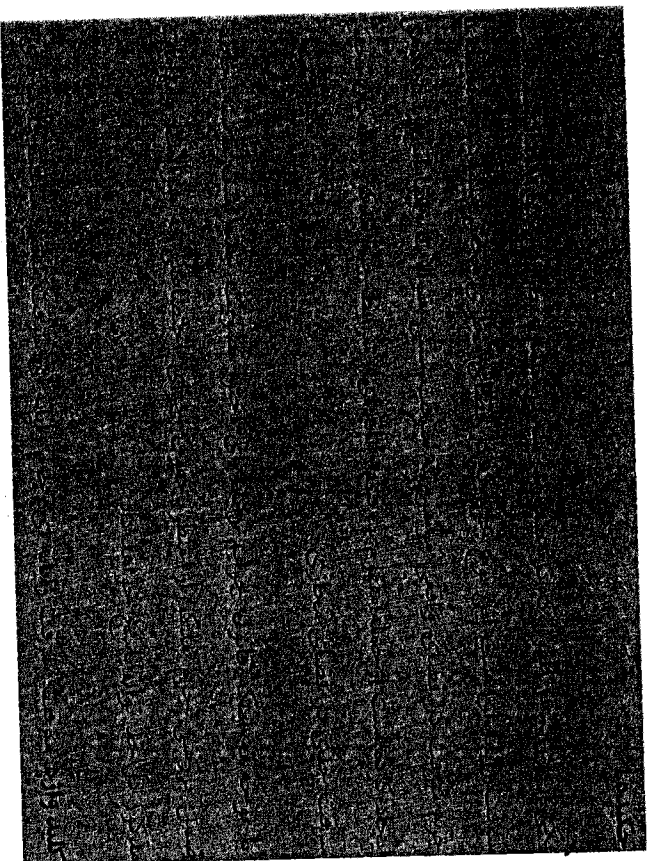
به استناد مصوبات کمیسیون بررسی و تأیید مجلات علمی دانشگاه آزاد اسلامی و براساس رأی شصت و سومین جلسه کمیسیون مذکور مورخ ۱۳۸۹/۱/۱۶، مجله فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب دارای شرایط دریافت درجه علمی - پژوهشی شناخته شد.

سال دوم، شماره پنجم

پاییز ۱۳۸۹

سرفت رایانه‌ای^۱

بابک پورقهرمانی^۲

فهرست مطالب

عنوان

۳-۲۵

سرفت رایانه ای

بابک پورقهرمانی

۲۶-۵۷

فائده جمع

دکتر سید محمدرضا آیتی - فاطمه غنیم

۵۸-۹۷

تحولات قانونگذاری بین المللی در مقابله با پدیده تروریسم

دکتر حسن مورتقی

۹۸-۱۱۸

انصاف و عدالت از دیدگاه فقهی

دکتر رحیم وکیل زاده - دکتر اسماعیل صغیری - رمضان دهقان

۱۱۹-۱۴۱

بررسی فقهی - حقوقی اعتبار توافق راجع به افزایش مهر

دکتر علی غریبه

۱۴۲-۱۶۴

مفهوم و مبانی قلمرو و جرم با مسئولیت مطلق

فاطمه احدی

۱۶۵-۱۸۵

چرایی و چگونگی تشکیل محکمه صلح خانوادگی از نگاه حقوق اسلامی

دکتر محمود قیوم زاده

۱۸۶-۲۴۰

تخفیف مجازات در حقوق کیفری

دکتر محمدعلی خیدری - مهدی هادیان

۲۴۱-۲۴۵

راهنمای تنظیم مقالات

۲۴۶-۲۵۲

چکیده مقالات عربی

۲۵۳-۲۶۱

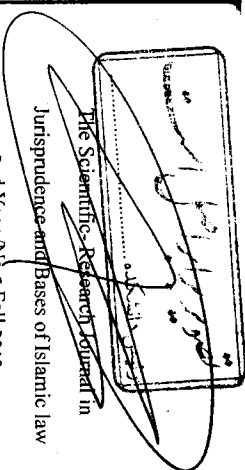
چکیده مقالات انگلیسی

۱ - cyber theft

۲- عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرند

۳

بنابر اصل قانونی بودن مجازات ها ، پس از احراز جرم ، دادگاه اقدام به صدور حکم محکومیت براساس مجازات مندرج در قانون می نماید. این مجازات ها • که از آنها تحت عنوان مجازاتهای اصلی یاد شده معمولاً در جرائم تعزیری و بازدارنده بین حدافل و حداکثر در نوسان است. و دادگاه در شرایط معمولی مجازات را بین این حدافل و حداکثر تعیین می نماید و دارای اختیار کامل است بدون اینکه برای تعیین حدافل یا حداکثر مجازات مجبور به رعایت شرایطی باشد. البته طبیعی است که عواملی از قبیل شخصیت بزهکار ، داشتن یا نداشتن سابقه ، وضعیت خاص بزهکار و ... می توانند دراین تصمیم گیری نقش غیر قابل انکاری داشته باشند. اما گاهی اوقات شرایط و اوضاع واحوال در پرونده کفتری به گونه ای است که دادگاه تشخیص می دهد میزان مجازاتی که قانون برای ارتکاب بزه تعیین نموده مناسب به حال مرتکب نیست و در حقیقت با اعمال این مجازات قانونی نمی توان به اهداف و مقاصد مجازات دسترسی پیدا نمود. مثلاً فردی که برای اولین بار و به علت نیاز دست به ارتکاب سرقت زده و بعد به علت ندامت و پشیمانی ، خودش را معرفی و اموال مسروقه را رد نموده و سرپرست خانواده خود می باشد و ... با فردی که علیرغم بی نیازی و برای چندمین بار است که دست به ارتکاب سرقت می زند و ارفاقات و مجازاتهای قلی نیز تاثیری در وی نداشته و ... از نظر دادگاه دارای تفاوت های بسیاری می باشند. همان قدری که فرد اول مستحق ارفاق و ... می باشد ، فرد دوم برعکس هیچ بهره ای از این ارفاقات نباید ببرد. بدین لحاظ قانون که تبلور توقعات اجتماعی است علی الاصول صرفنظر از توسل به اصل تساوی مجازاتها ، نسبت به افراد در تحمل کیفر تفاوت قابل می شود و در راستای فردی کردن بیشتر مجازاتها قانونگذار تأسیساتی را از قبیل سب های معافیت از مجازات ،

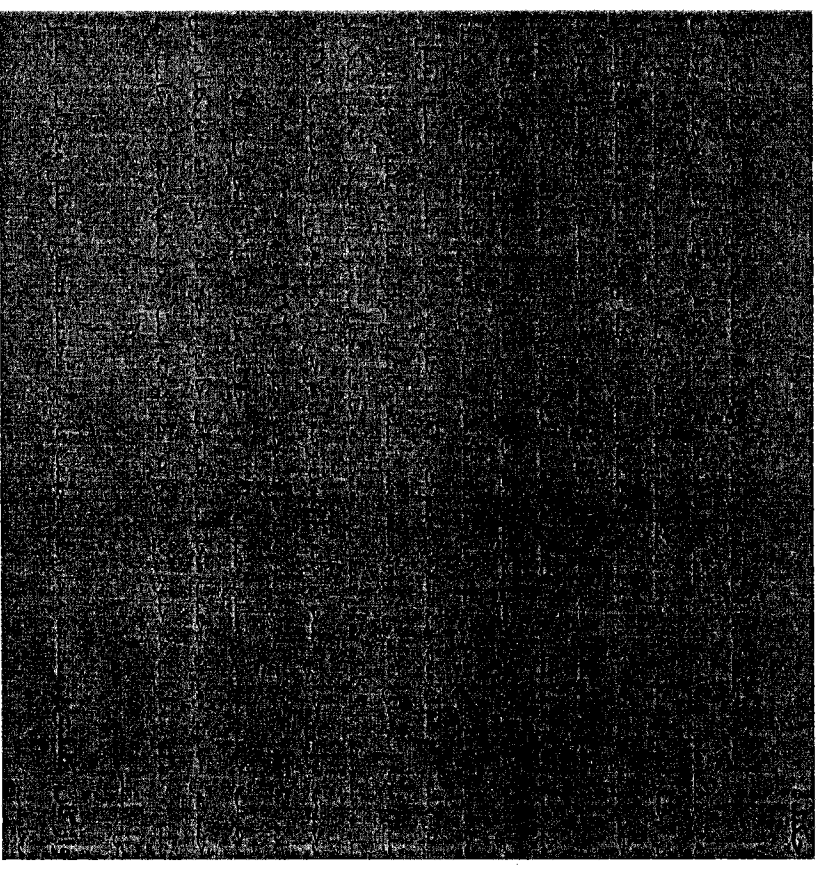

2nd Year / No 5, Fall 2010

فصلنامه علمی پژوهشی فقه و مبانی
حقوق اسلامی
سال دوم - شماره ۵ - پاییز ۱۳۸۹

تخصیف مجازات در حقوق کیفری

محمد علی حدیری^۱ - مهدی هادیان^۲

^۱ - استادیار گروه فقه دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد
^۲ کارشناس ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی

۱) در واقع می توان گفت که تخفیف مجازات حقیقی است مشروط برای مجرم که در صورت وجود شرایط مقرر و فقدان موانع ، دادگاه باید نسبت به اجرای آن براساس مروت یعنی حسن و قبح عرفی و اجتماعی و لحاظ مجموعه شرایط و اوضاع و اصول حاکم به قضیه اقدام کند. (آئینی ، ۱۳۸۲ ، ص ۳۳ .

با توجه به اینکه تخفیف مجازات معمولاً به دو طریق تقلیل و یا تبدیل مجازات قابل اعمال و اجرا می باشد ، بنابراین در ذیل تعریف تقلیل و تبدیل مجازات بیان می شود.

۱-۱) تعریف تقلیل مجازات (تخفیف تقلیلی مجازات)

یکی از طرق اعمال تخفیف مجازات ، تقلیل مجازات مقرر در قانون می باشد. تقلیل در لغت به معنای : کم کردن ، کاستن ، سبک کردن می باشد. (دمخدا ، ۱۳۷۷ ، ص ۱۱۵۷

در اصطلاح تقلیل مجازات (تخفیف مجازات) نیز عبارت است از تنزل کیفر از حداقل مجازات قانونی مقرر برای هر جرم . (کلرزبان ، ۱۳۷۵ ، ص ۳۴۴ .

از این رو تعریف فوق مشتمل بر دو نکته اساسی است :

۱- در تخفیف مجازات از طریق تقلیل مجازات ، نوع مجازات اصلی مقرر در قانون هیچ تغییری پیدا نمی کند ، بلکه میزان آن تقلیل می یابد. (البته تقلیل در حدود و میزانی است که قانون مربوطه مقرر داشته است) . مثلاً در فرضی که مجازات قانونی جرمی ۲ سال حبس تعیین شده باشد و دادگاه در صورت وجود جهات مخفیه آنرا به ۱ سال حبس تقلیل دهد ، تخفیف مجازات به طریق تقلیل مجازات صورت گرفته است.

تخفیف مجازات ، کیفیات مشدده ، تعلیق مجازات ، آزادی مشروط و ... پیش بینی نموده است.

همانطور که بیان گردید ، از جمله تأسیساتی که در راستای اصل فردی کردن مجازات ها ، در اختیار دادگاه گذاشته شده است ، اعمال تخفیف مجازات می باشد. قانونگذار در راستای همین تأسیس ، دست به تدوین مواد قانونی از جمله ؛ ماده ۲۲ قانون مجازات اسلامی ، ماده ۲۷ قانون آئین دادرسی کیفری و ... زده است . در واقع قانونگذار از یک طرف اعمالی را جرم دانسته و برای آنها مجازاتی بین حداقل و حداکثر در نظر گرفته است و از طرف دیگر در کنار این قاعده ، ابزار مهم تخفیف مجازات را در اختیار قاضی قرار داده تا بتواند در اوضاع و احوال خاصی ، از حداقل مجازات قانونی پایین تر بیاید و یا مجازات قانونی را تبدیل به مجازات دیگری نماید.

بنابراین در این مقاله با عنوان (تخفیف مجازات در حقوق کیفری) سعی شده است اصول کلی تخفیف مجازات در نظام کیفری ایران مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

۱) تعریف تخفیف مجازات

تخفیف یا تخفیف دادن در لغت به معنای: سبک کردن ، سبکبار ساختن ، کاستن، کم کردن قیمت چیزی، تسکین دادن، ملایمت کردن و آرام کردن آمده است. (دمخدا ، ۱۳۷۷ ، ص ۱۱۵۷ .

تخفیف مجازات در اصطلاح حقوقی یعنی اینکه به موجب قانون مربوط به جرایم ارتكابی از سوی مجرمین ، نوع و میزان مجازات اصلی در صورت وجود جهات مخفیه از سوی مقام قضایی به مجازات دیگری که مناسب تر به حال مرتکب جرم و متناسب با مجازات اصلی بوده باشد تقلیل و یا تبدیل گردد. (رضوی ، ۱۳۷۵ ، ص

۲- تخفیف مجازات از طریق تبدیل مجازات (همانند تقلیل مجازات) ، ممکن است قانونی (اجباری) ویا قضایی (اختیاری) باشد. در واقع تبدیل مجازات گاهی اوقات برای دادگاه تکلیف قانونی و الزامی می باشد. همچون تبدیل مجازات های حسین عزیزی موضوع تخلفات رانندگی (به استثنای تبصره ذیل ماده ۷۱۸ ق.م.ا) به جزای نقدی به موجب بند ۱ ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳ ، و گاهی اوقات تبدیل مجازات در اختیار قاضی است یعنی قاضی به اختیار خود به جای مجازات مقرر در قانون ، مجازات دیگری را تعیین می کند. همچون تبدیل مجازات مندرج در قانون به مجازات دیگری به موجب ماده ۲۲ ق.م.ا.

با اندک تأمل در مطالب فوق الذکر ، معلوم می شود که تبدیل مجازات همواره منضم نوعی تخفیف یا تقلیل مجازات است ، به عبارت دیگر، مجازاتی که در تبدیل مجازات به جای مجازات قبل قرار گرفته ، تخفیف تر است.

۲- سابقه تاریخی و سیر تحول تخفیف مجازات

۱-۲ سابقه تاریخی تخفیف مجازات

تخفیف مجازات در حقوق اسلام نیز به کرات در آیات بچشم می خورد که نمونه هایی از آن آورده می شود.

(وما ارسلناک الا رحمة للعالمین) که در این آیه خداوند به پیامبر (ص) می فرماید که ما تو را برای رحمت بر جهانیان فرستادیم که نشانگر بر خورد مناسب و همراه با رحمت و عطوفت و شفقت با مردم است. (زوندی، ۱۳۲۸، ص ۱۰)

۱) (یرید الله ان یخفف عنکم و خلق الانسان ضعیفاً).

۲- تخفیف مجازات از طریق تقلیل مجازات ، ممکن است قانونی (اجباری) و یا قضایی (اختیاری) باشد. در واقع اعمال تخفیف مجازات از طریق مذکور گاهی اوقات برای دادگاه تکلیف قانونی و الزامی می باشد. همچون تقلیل مجازات مندرج در حکم صادره تا یک چهارم به موجب ماده ۲ قانون اصلاح پاره ای از قوانین دادگستری مصوب ۱۳۵۶ و گاهی اوقات اعمال تخفیف در اختیار قاضی است همچون تقلیل مجازات مندرج در قانون به موجب ماده ۲۲ ق.م.ا.

۲-۱ تعریف تبدیل مجازات (تخفیف تبدیلی مجازات)

یکی از طرق اعمال تخفیف مجازات ، تبدیل مجازات مقرر در قانون می باشد. تبدیل در لغت به معنای: بدل کردن یا عوض کردن چیزی به دیگری یا دگرگون ساختن چیزی و تغییر آن است و مترادف بدل و عوض و جانشین محسوب شده است. (دممنا، ۱۳۷۰، ص ۱۱۵۷).

در اصطلاح تبدیل مجازات نیز عبارت است از تغییر ماهیت مجازات به نوع دیگر مجازات که مناسب تر به حال متهم باشد. (کدوزیان، ۱۳۷۵، ص ۳۲۶). و یا بررسی علل و موجباتی است که به موجب قانون و یا به نظر دادگاه مجازات مقررده به نوع دیگری ، تغییر پیدا می کند.

از این رو تعریف فوق مشتمل بر دو نکته اساسی است :

۱- در تخفیف مجازات از طریق تبدیل مجازات ، نوع مجازات اصلی به مجازات دیگری که مناسب تر به حال متهم باشد ، تبدیل می گردد. به عبارت روشن تر ، هرگاه یک نوع مجازات (مثلاً مجازات حبس) به نوع دیگر مجازات (مثلاً جزای نقدی) مبدل شود ، می گوئیم تبدیل مجازات صورت گرفته است.

تبدیل مجازات در ایران باستان نیز سابقه داشته است در عهد پارسیان ، برای تأمین حقوق قضات ، غالباً بجای شلاق زدن ، جرای تعدی گرفته می شد و هر ضربه شلاق را با مبلغی معادل شش رویه مبادله می کردند. (ویل دورانت ، ۱۳۳۷، ص ۴۱۹).

در دین ایرانیان باستان چنین آمده است:

«کسی از پارس ها حق ندارد تنها به موجب یک جرم کسی را به گونه ای مجازات کند که جبران ناپذیر باشد ، به هنگام کیفر مجازات لازم است دقت در اعمال نیک و بد مقصر بعمل آید». همچنین آشکار کردن همدمستان مجرم (چون شرکا و معاونین) موجب تخفیف مجازات بوده است. (بروزیش ، ۱۳۸۰، ص ۱۱۴۲).

۲-۲) سیر تحول تخفیف مجازات

۲-۲-۱) تخفیف مجازات در قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴ و قانون اصلاحی ۱۳۵۲ مواد ۴۴، ۴۵، ۴۶ مکرر قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ ، حسب مجازاتهای مختلف در موارد جنایات و جنحه ها تخفیف قابل می شدند. به عنوان مثال ماده ۴۶ قانون مذکور مقرر داشته بود: «در حق مردانی که عمر آنها متجاوز از شصت سال بود و کلیه زنها حسب با اعمال شاقه و حکم اعدام جاری نمی شد و مجازات آنها به حسب مجرد تبدیل می گردید مگر اینکه حکم برای قتل عمدی صادر شده بود».

همچنین مواد ۴۵ و ۴۶ قانون اصلاحی ۱۳۵۲ تخفیف را پیش بنی کرده بودند. به عنوان مثال به موجب ماده ۴۶ قانون مذکور دادگاه می توانست مجازاتهای جنایت و جنحه را به طریق زیر تخفیف دهد:

- ۱- اعدام به حبس دائم یا حبس جنایی درجه یک
- ۲- حبس دائم به حبس جنایی درجه یک یا دو

در این آیه خداوند از خواست و اراده خود منعی بر سهل گیری و تخفیف نسبت به مردم ، بیان می کند.

بشر از همان اول ، در روابط با دیگران ، شفقت پیشه نمود ، تا جائیکه گویی مفاهیمی چون مهربانی ، گذشت ، آسان گیری ، تسامح ، تخفیف همنراد آدمی بوده اند حتی در دورانی که هرج و مرج حکمفرما بوده واجتماعات منظم و مشخصی وجود نداشته و همبطور در زمان حکومتهای دیکتاتوری و استبدادی انسان در مقام قضارت و داوری ، عطفوت و ملاحظاتی نسبت به همنوع خود روا داشته است.^۱

مطالعه در تاریخ گذشتگان به ما این نکته را نشان می دهد که همواره در میان انسانهای قدیمی نمونه هایی از تبدیل مجازاتها به مجازات دیگر (تخفیف تبدیلی) وجود داشته است ، هرچند که آن تبدیل مجازاتها شکل سازماندهی شده و دقیقی نداشته اما نشان می دهد که همواره انسانها تحت شرایطی مایل و یا حتی مجبور بوده اند که یک شکل خاصی از مجازات را بر یک مجرم بار نکنند و از طرق دیگر و به اشکال دیگر مجرم را مجازات کنند. در ذیل نمونه هایی آورده می شود که شاهد بر این مدعاست.

در عصر رومیان نیز تبدیل مجازات معمول بوده است زیرا در قانون الواح دوازده گانه رومیان، در بعضی موارد قصاص به دبه اجباری تبدیل می شد. البته باید اضافه کرد که جایگزینی دبه بهوض نظام قصاص در نزد رومیان پس از طی مراحل تکامل منعی بر رضایت اولیای مقتول و یا خود مجنی علیه صورت گرفته است.

در عصر جاهلیت برای جانی و قبیله اش این امکان وجود داشت که با توافق مجنی علیه و یا اولیاء او ، برداخت دبه جایگزین قصاص گردد. (فقه نجفیه ، ۱۳۵۱، ص ۱۰۰).

۱- (ما باید اذعان داشت که در جاهلیت اولیه ، مجازات ها بسیار شدید بوده است ، زیرا آن مردم بر حیات خود تأثیری نداشته و به همین جهت ، هر اندازه نظام اجتماعی مستقر گشته ، از شدت مجازاتها کاسته شده است).

۳) انواع و طرق اعمال تخفیف مجازات

در این قسمت انواع تخفیف مجازات و همچنین طرق اعمال تخفیف مجازات بررسی می شود:

۱-۳) انواع تخفیف مجازات

در راستای اصل فردی کردن مجازات ها ، یکی از ابزارهای مهمی که در اختیار دادگاه گذاشته شده است اعمال تخفیف می باشد. اعمال تخفیف گاهی اوقات برای دادگاه تکلیف قانونی و الزامی است که از آن به کیفیات مخففه (تخفیف) قانونی یا اجباری یا تقییبی یا الزامی و یا معاذیر قانونی تخفیف دهنده نام می برند و گاهی اوقات اعمال تخفیف در اختیار قاضی است و می تواند با تشخیص و صلاحیت خود از این تاسیس استفاده نماید یا از آن چشم پوشی کند که این نوع تخفیف را تخفیف قضایی یا اختیاری می نامند. (مالیر، ۱۳۸۴، ص ۵۸).

در مقایسه بین تخفیف قانونی و تخفیف قضایی باید گفت که کیفیات مخففه قضایی (تخفیف قضایی) از بعضی جهات با معاذیر قانونی تخفیف دهنده (تخفیف قانونی) شباهت دارد. همچنانکه معاذیر قانونی تخفیف دهنده موجب تنزل مجازات به کمتر از حداقل است، رعایت کیفیات مخففه قضایی نیز موجب تقلیل مجازات به کمتر از حداقل مقرر در متن قانون می باشد. تفاوت کیفیات مخففه قضایی نسبت به معاذیر قانونی تخفیف دهنده در این است که معاذیر قانونی تخفیف دهنده عمومیت ندارد و فقط در جرایم خاص و معینی الزامی است حال آنکه کیفیات مخففه قضایی اوضاع و احوالی هستند که قانونگذار پیش بینی نموده است که بواسطه وجود آنها دادگاه می تواند مجازات را به کمتر از حداقل در هر جرمی تخفیف دهد. بنابراین کیفیات مخففه قضایی اختیاری و منوط به تشخیص دادگاه و در کلیه جرایم صادق است و معاذیر مخففه قانونی حصری ، اجباری و با پیش بینی قانون، دادگاه مکلف

۳- حبس جنایی درجه یک به حبس جنایی درجه دو که بیش از سه ماه نباشد یا حبس جنحه ای که کمتر از دو سال نباشد.

۴- حبس جنایی درجه دو به حبس جنحه ای که بیش از دو سال و کمتر از شش ماه نباشد.

۵- حبس جنحه ای تا حداقل حبس مزبور یا حداقل جزای نقدی».

۲-۲) تخفیف مجازات در قانون راجع به مجازات اسلامی ۱۳۸۱

در سال ۱۳۸۱ ، حقوق جزای ایران کاملاً متحول شد و ایواب چهارگانه حدود ، قصاص ، دیات و تعزیرات وارد متون کیفری شد. قانونگذار اسلامی با عنایت به مجموع منابع حقوق جزای اسلامی و اقتباس از قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲ مفهوم تخفیف مجازات را در قالب عبارات و اصطلاحات مخصوص فقهی مطرح نمود. در این قانون علل و جهات مخففه کیفری ، به همان صورتی که در قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲ مطرح بود آورده شد.

قلمرو تخفیف مجازات (در قانون راجع به مجازات اسلامی) محدود به مجازات تعزیری گردید و بدین ترتیب تخفیف مجازات در ایواب ثلاثه (حدود ، قصاص ، دیات) پذیرفته نشد.

۲-۳) تخفیف مجازات در قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰

سراجم در سال ۱۳۷۰ ماده ۲۲ قانون مجازات اسلامی جایگزین ماده ۳۵ قانون راجع به مجازات اسلامی شده و تغییراتی در ماده سابق ایجاد نمود، از جمله مجازاتهای باز دارنده را در کنار مجازاتهای تعزیری قابل تخفیف دانسته و علاوه تبدیل مجازاتهای تعزیری و بازدارنده را بنحو موسع پذیرفته است. و در حال حاضر براساس این قانون تخفیف مجازات اعمال می گردد.

مثلاً قانونگذار در تبصره ۲ ماده ۷۱۹ قانون مجازات اسلامی در خصوص تخفیف قانونی مجازات به لحاظ اقدام مرتکب برای کاهش آثار جرم، چنین مقرر داشته: «هرگاه راننده، مصدوم را به نقاطی برای معالجه و استراحت برساند یا مأمورین مربوطه را از واقعه آگاه کند و یا به نحوی موجبات معالجه و استراحت و تخفیف آلام مصدوم را فراهم کند، دادگاه مقررات تخفیف را درباره او رعایت خواهد نمود».

۳-۱-۲) تخفیف قضایی یا اختیاری مجازات

تخفیف قضایی یا اختیاری همان طور که از نام آن پیداست اعمال تخفیف یا تبدیل مجازات (تخفیف مجازات) در اختیار دادگاه است و قاضی مجبور به اعمال تخفیف و یا تبدیل نمی باشد. البته باید توجه داشت هرچند اعمال تخفیف یا تبدیل در اختیار قاضی است لکن به شرطی می توان مجازات را تخفیف داد یا تبدیل به نوع دیگری نمود که شرایط مندرج در قانون احراز گردیده باشد. به عبارت دیگر با احراز شرایط و جهات مندرج در قانون اعمال تخفیف یا تبدیل میسر خواهد بود نه قبل از احراز شرایط و جهات تخفیف. (مالیر، ۱۳۸۴، صص ۳۳ و ۳۲).

برای اعمال تخفیف قضایی مجازات، ماده عمومی آن ماده ۲۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ می باشد که چنین مقرر می دارد: «دادگاه می تواند در صورت احراز جهات مخففه، مجازات تعزیری و یا بازدارنده را تخفیف دهد و یا تبدیل به مجازات از نوع دیگری نماید که مناسبتر به حال متهم باشد...» البته در قوانین جزایی دیگر نیز تخفیف قضایی مجازات وجود دارد. به عنوان نمونه، تخفیف قضایی موضوع ماده ۲۸ قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶، ماده ۲۷۷ قانون آئین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب

فصلنامه علمی، پژوهشی فقه و مبانی حقوق اسلامی، سال دوم، شماره پنجم، پاییز ۱۳۸۹
 به اعمال و تخفیف مجازات به کمتر از حداقل است. (دبایبی، ۱۳۷۵، ص ۴۴۱؛ بلوری، ۱۳۸۰، ص ۴۱۱).

۳-۱-۱) تخفیف قانونی یا اجباری مجازات

تخفیف قانونی یا اجباری، تخفیف هایی است که دادگاه در صورت وجود کلیات و شرایطی که قانون پیش بینی نموده است، مجبور به اعمال آنها می باشد و عدم اعمال آنها تخلف قاضی محسوب می گردد. (مالیر، ۱۳۸۴، صص ۵۸ و ۵۹).

حقوقدانان دیگری در این رابطه می گویند: گاهی کیفیت و شرایط ارتکاب جرم معینی و وضع روحی و اجتماعی مرتکب به نحوی است که مقتضی است در میزان مجازات مرتکب تقلیل داده شود. علل و جهاتی که محور تخفیف مجازات در بعضی جرایم خاص است، معاذیر قانونی تخفیف مجازات نامیده می شود. اجرای معاذیر قانونی تخفیف دهنده مجازات برای دادگاه الزامی است. به طوری که مرجع قضایی ناگزیر است مجازات را به میزان تعیین شده تقلیل دهد. معاذیر قانونی مزبور فاقد جنبه کلی و عمومی بوده و منحصراً به جرم خاصی مربوط می شود. (گلنوریزان، ۱۳۷۵، صص ۳۲۴).

مواردی که قانونگذار با کلیات و علل و جهات مختلف، موجبات تخفیف قانونی مجازات را فراهم نموده است، به صورت منفرقه در مجموعه قوانین جزایی مشاهده می گردند. به عنوان نمونه، تخفیف قانونی مجازات به لحاظ عذر همکاری (موضوع ماده ۵۳۱ ق ۱۰)، به لحاظ انصراف از ادامه جرم (موضوع مواد ۵۸۵ ق ۱۰ و تبصره ۲ ماده ۴۱ ق ۱۰)، به لحاظ اقدام برای کاهش آثار جرم (موضوع تبصره ۲ ماده ۷۱۹ ق ۱۰)، به لحاظ عذر خانوادگی (موضوع ماده ۲۱ قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶) و به لحاظ اسقاط جق تجدید نظرخواهی (موضوع ماده ۲۶ قانون اصلاح پاره ای از قوانین دادگستری مصوب ۱۳۵۶) و ... را می توان متذکر شد.

از شلاق به حبس یا جزای نقدی و یا کیفر دیگری تبدیل کند همچنانکه ، برعکس ، حبس یا جزای نقدی را می تواند به شلاق و یا مجازات مناسب دیگری مبدل سازد البته باید دانست که برای تبدیل مجازات نباید ابتدا مجازات را تقلیل داد و بعد تبدیل نمود ، بلکه در ابتدا می باید اقدام به تبدیل مجازات نمود. دراین خصوص اداره حقوقی قوه قضائیه در نظر به مشورته شماره ۷/۲۸۷۴ مورخ ۱۳۷۳/۵/۷ خود می گوید: «دادگاه مجاز نیست هم مجازات جرم ارتكابی را به کمتر از حداقل تخفیف دهد و هم مجازات جرم اخیر را به مجازات از نوع دیگر تبدیل نماید».

۴) حدود تخفیف مجازات

با توجه به اینکه تخفیف مجازات از طریق تقلیل و یا تبدیل مجازات اعمال میگردد ، لذا حدود و میزان تخفیف مجازات را با توجه به طرق مذکور مورد بررسی قرار می دهیم.

۴-۱) حدود اعمال تقلیل مجازات (حدود تخفیف تقلیلی مجازات)

قانونی با ذکر جمله «دادگاه ... می تواند مجازات را تخفیف دهد» ، تخفیف و حدود آن را برعهده دادگاه گذاشته است . سوال این است که دادگاه تا چه میزان باید به تقلیل مبادرت نماید؟ آیا می تواند از حداقل مجازات مقرر در قانون نیز پائین تر بیاید؟

در قانون مجازات اسلامی به تبعیت از اینکه اصولاً تعزیرات از لحاظ فقهی براه الحاکم است ، در نتیجه میزان تقلیل مجازات در اختیار محاکم می باشد. از نظر میزان و حدود تقلیل مجازات توسط دادگاه مفاد ماده ۲۲ ق. ۱۰۰ مصوب ۱۳۷۰ مطبوعه در این زمینه قائل نشده و صراحتاً اعلام می دارد : «دادگاه می تواند در صورت احراز جهات مخفیه مجازات تعزیری و یا بازدارنده را تخفیف دهد...» چنین استنباط می شود که دادگاه حق تعیین مجازات را به کمتر از حداقل مجازات

۱۳۷۸ ، مواد ۳ ، ۴ ، ۵ ، ۷ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲ و ... را می توان نام برد.

۳-۲) طرق اعمال تخفیف مجازات

تخفیف مجازات معمولاً به دو طریق قابل اعمال و اجرا می باشد که عبارتند از :

۳-۲-۱) تخفیف از طریق تقلیل مجازات (تخفیف تقلیلی مجازات)

دراین نوع تخفیف نوع مجازات اصلی هیچ تغییری پیدا نمی کند بلکه میزان آن تقلیل می یابد (از حداقل مجازات مقرر قانونی پائین تر می آید). (رضوی ، ۱۳۸۵ ، ص ۴۱) مثلاً وقتی قانون می گوید از ۱۰ تا ۲۰ میلیون ریال جزای نقدی ، اعمال تخفیف از طریق تقلیل یعنی تعیین جزای نقدی کمتر از ۱۰ میلیون ریال ، با وقتی که قانون می گوید از ۲۰ تا ۷۴ ضربه شلاق ، اعمال تخفیف از طریق تقلیل یعنی کمتر از ۲۰ ضربه شلاق تعیین نمودن و وقتی قانون می گوید از ۱ تا ۵ سال حبس ، تخفیف از طریق مذکور یعنی تعیین حبس کمتر از ۱ سال .

شعبه پنجم دیوان عالی کشور نیز در دادنامه شماره ۱۵۰۰ مورخ ۱۳۸۱/۳/۲۹ خود اظهار داشته که دادگاه در صورت اعمال تخفیف مجازات باید مجازات را کمتر از حداقل مجازات مقرر در قانون ، تعیین نماید : « رعایت ماده مربوط به تخفیف و عدم تقلیل موجب نقض دادنامه است ، بنابراین در موردی که دادگاه نظر به تخفیف مجازات دارد و به ماده مربوط به تخفیف استناد می کند حتماً باید مجازات را از حداقل پائین تر بیاورد» . (دالیر ، ۱۳۸۴ ، ص ۲۷)

۳-۲-۲) تخفیف از طریق تبدیل مجازات (تخفیف تبدیلی مجازات)

دراین نوع تخفیف ، نوع مجازات اصلی به مجازات دیگری که مناسب تر به حال متهم باشد ، تبدیل می گردد (رضوی ، ۱۳۸۵ ، ص ۴۱) مثلاً دادگاه مجازات جرمی را

کمتر از حداقل یا تبدیل مجازات به مجازات اخف از نوع دیگر می باشد». (رابط: ۱۳۸۴، ص ۲۰۷)

باید توجه داشت گاهی اوقات قانونگذار برای تعیین مجازات حداقلی را در نظر نمی گیرد. مثلاً ماده ۷۱۱ ق.م.ا در قسمت مجازات بیان می دارد که ... یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می شوند و یا ماده ۷۲۳ ق.م.ا مقرر می دارد که ... یا جزای نقدی تا یک میلیون ریال ... محکوم خواهد شد، در این گونه موارد که مجازات قانونی حداقل ندارد، اعمال ماده ۲۲ ق.م.ا برای تخفیف مجازات (تخفیف تقلیلی مجازات) بدون وجه می باشد چرا که در مثال های فوق تعیین یک ضربه شلاق و یا یک ریال جزای نقدی بدون اعمال ماده ۲۲ ق.م.ا نیز میسر خواهد بود و اصولاً نیازی به اعمال این ماده نیست مگر اینکه بخواهیم از ماده ۲۲ برای تبدیل مجازات استفاده نماییم.^۱

البته هر چند مطابق ماده ۲۲ ق.م.ا (که در این رابطه قانون عام است) حدود و میزان تقلیل مجازاتها مشخص نشده است، لیکن در قوانین دیگر از مجموعه قوانین جزایی و به صورت متفرقه، قوانینی را می توان متذکر شد که در خصوص حدود و میزان تقلیل مجازات، مقررات خاصی را پیش بینی نموده اند. در تعدادی از این قوانین و برخلاف ماده ۲۲ ق.م.ا برای اعمال تخفیف، حداقلی در نظر گرفته شده و دادگاه نمی تواند با اعمال تخفیف از آن چه که قانونگذار به عنوان حداقل تعیین نموده مجازاتی کمتر در نظر بگیرد. به عنوان مثال، به موجب ماده ۳۸ قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶، دادگاه مجازاتهای تعزیری مقرر در قانون مذکور را فقط تا نصف حداقل مجازات آن جرم می تواند تقلیل دهد: «دادگاه می تواند در صورت وجود جهات مخفیه مجازات های تعزیری مقرر در این قانون را

۱- مواد ۵۵۰، ۵۵۱، ۶۰۲، ۶۰۹، ق.م.ا از جمله مابقی قوانین دیگری است که در آنها اعمال تخفیف از طریق تقلیل مجازات در مورد شلاق غیر ممکن خواهد بود.

قانونی دارد، بدون اینکه بتواند بزهار را با وجود محکومیت، به کلی از مجازات معاف نماید و لذا میزان کیفر یا بیروی از اهداف قانونی تعیین می شود و می توان گفت: تخفیف مجازات (تخفیف تقلیلی مجازات) عبارت از تنزل کیفر از حداقل کیفر قانونی است. (گلشوریان، ۱۳۸۵، ص ۳۲۸)

تخفیف مجازات (تخفیف تقلیلی مجازات) به این معنی است که مجازات حتماً باید از حداقل مجازات مقرر در قانون، پایین تر تعیین شود. به عبارت دیگر چنانچه مجازات جزومی بین حداقل و حداکثری تعیین شده باشد، اعمال حداقل مجازات به معنی تخفیف مجازات نیست و از موجبات نقض دادنامه محسوب می گردد و حتماً چنانچه دادگاه می خواهد اعمال تخفیف نماید باید این مجازات از حداقل مقرر در قانون پایین تر باشد. اما تا چه حد پایین تر، قانون مشخص نکرده و ظاهراً انتهایی برای این تخفیف وجود ندارد و فقط نباید منجر به حذف مجازات شود. مثلاً وقتی قانون می گوید از ۱۰ تا ۲۰ میلیون ریال جزای نقدی، اعمال تخفیف یعنی جزای نقدی کمتر از ۱۰ میلیون ریال حتی تا یک ریال، یا وقتی که قانون می گوید از ۲۰ تا ۷۴ ضربه شلاق، اعمال تخفیف یعنی کمتر از ۲۰ ضربه شلاق تعیین نمودن تا یک ضربه و وقتی قانون می گوید از ۱ تا ۵ سال زندان، تخفیف یعنی تعیین کمتر از یک سال حبس تا مثلاً یک روز و الخ ... (مالیر، ۱۳۸۴، ص ۳۷). در این خصوص اداره حقوقی قوه قضایه در نظریه مشورتی شماره ۷/۱۶۵۴ مورخ ۱۳۶۹/۷/۲۵ بیان داشته: «منظور از تخفیف این است که میزان مجازات از حداقل معین شده در قانون کمتر و خفیف تر باشد و تعیین مقدار کمتر از حداقل و یا تبدیل به نوع دیگر که از حداقل مجازات قانونی اخف باشد در اختیار دادگاه است». همچنین در این خصوص نظریه مشورتی شماره ۷/۱۵۸۵ مورخ ۱۳۷۵/۳/۱۲ اداره حقوقی قوه قضایه چنین است: «تعیین مجازات بین حداقل و حداکثر مجازات قانونی در اختیار قاضی است که با توجه به شرایط موجود در پرونده اعمال می کند، اما منظور از تخفیف مجازات

ویدین سان ، النوع و میزان تبدیل مجازات» به اختیار دادگاه واگذار شده است. دادگاه اختیار کامل داشته و می تواند به عنوان مثال مجازات جرمی را از شلاق به حبس یا جرای نقدی و یا کفر دیگری تبدیل کند همچنانکه ، برعکس ، حبس یا جرای نقدی را میتوان به شلاق و یا مجازات مناسب دیگری به نظر خود مبدل سازد. (توربیا، ۱۳۷۸ ، ص ۴۳۶) و با مجازات قانونی جرمی مثلاً شش ماه تا سه سال حبس تعیین شده است. دادگاه با تبدیل مجازات در یک مورد مبلغ پنجاه هزار ریال و در مورد دیگر ده میلیون ریال جرای نقدی تعیین نماید، هر دو مورد قانونی است و مشکلی نخواهد داشت.

سوال شرط تبدیل مجازات چیست؟ آیا دادگاه می تواند مجازات حبس را تبدیل به اعدام کند و مرجع تشخیص این که کدام مجازات مناسبتر برای مجرم است، کیست؟

در این مورد دادگاه ها دو گونه رفتار می کنند (وقتی می خواهند مجازات کسی را تبدیل کنند) در غالب موارد از خود متهم می پرسند ، مثلاً مجازات جرمی شلاق است از او می پرسند شلاق را می خواهی یا جریمه می دهی که اگر پول داشت مجازات شلاق را به جریمه ی نقدی تبدیل می کنند. برای تشخیص اینکه کدام مجازات مناسب تر است گاهی دادگاه با متهم کاری ندارند و براساس تشخیص خود عمل می کنند. وضعیت وی را می سنجند. براساس آن عمل می کنند. (سای ، ۱۳۷۷ ، ص ۴۳۸) به نظر نگارنده رفتار اول بهتر می باشد و دادگاه باید تمایلات متهم را نیز مدنظر قرار دهد ، چرا که در هر حال دادگاه می خواهد ارفاقاتی به حال وی در نظر بگیرد ، فلذا نمی تواند بدون در نظر گرفتن تمایلات وی اقدام به تبدیل مجازات نماید. مثلاً چنانچه متهمی به هیچ وجه تحمل مجازات شلاق را نداشته باشد ، تبدیل مجازات حبس به شلاق نمی تواند در جهت اهداف اعمال تخفیف و یا تبدیل مجازات حبس به شلاق نمی تواند در جهت اهداف اعمال تخفیف و یا تبدیل

تا نصف حداقل مجازات آن جرم تخفیف دهد و در صورتی که مجازاتی فاقد حداقل باشد ، همان مجازات تا نصف تخفیف می باید». همچنین مواد ۳ و ۴ و ۵ ... قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲ ، در خصوص حدود میزان تقلیل و تبدیل مجازات های مقرر در قانون مذکور ، تعیین تکلیف نموده است . به عنوان مثال ، به موجب مواد ۳ و ۴ و ۵ قانون مذکور ، دادگاه می تواند مجازات های حبس مقرر در قانون را فقط تا یک سوم حداقل مجازات قانونی جرم ، تقلیل دهد. ماده ۳ قانون مذکور مقرر داشته : «در کلیه مواردی که حداکثر مجازات حبس در این قانون تا ۲ سال است دادگاه می تواند در صورت وجود جهات مخفیه مجازات حبس را تا یک سوم حداقل مجازات قانونی جرم تخفیف داده و...».

۴-۴) حدود اعمال تبدیل مجازات (حدود تخفیف تبدیلی مجازات)

گاهی دادگاه از طریق تبدیل مجازات ، مجازات قانونی را تخفیف می دهد. مثلاً دادگاه تشخیص می دهد مرتکب جرم نباید شلاق بخورد ، حبس نباید بشود و در این صورت مجازات او را تبدیل می کند. مجوز این مورد هم در ماده ی ۲۲ ق.م.ا. ذکر شده است . همانطور که قبلاً بیان گردید ، با استناد به ماده مذکور نه تنها می توان مجازات را تقلیل داد (تخفیف از طریق تقلیل مجازات) ، بلکه می توان مجازات تعزیری یا بازدارنده را به مجازات دیگری تبدیل نمود (تخفیف از طریق تبدیل مجازات) . ماده مذکور مقرر داشته : «دادگاه می تواند در صورت احراز جهات مخفیه ، مجازات تعزیری یا بازدارنده را تخفیف دهد و یا تبدیل به مجازات از نوع دیگری نماید که مناسب تر به حال متهم باشد».

در ماده ۲۲ ق.م.ا. که به منزله قانون عام است ، برای اعمال تبدیل مجازات معیار خاصی وجود ندارد و به تشخیص دادگاه است. در این ماده ، حدود و میزان تبدیل مجازات ، به هیچ وجه پیش بینی نگردیده است به این دلیل که ، در ماده مذکور ، بطور کلی اجازه تبدیل ، در مجازاتهای تعزیری و یا بازدارنده داده شده

کمتر از ۹۱ روز حبس باشد، قابل تبدیل به جزای نقدی از نهمصد هزار ریال تا سیزده میلیون ریال] مبلغ مصوب سال ۱۳۷۹ خواهد بود. همچنین قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲ در خصوص حدود و میزان تبدیل مجازاتهای مقرر در قانون مذکور، تعیین تکلیف نموده است. به عنوان مثال، حدودی و میزان مجازاتهای بدل از حبس های «بیش از پنج سال» به موجب بندهای الف و ب ماده ۵ قانون مذکور مشخص گردیده است. ماده مذکور در این خصوص مقرر داشته: «در تمام مواردی که حداکثر مجازات حبس در این قانون «بیش از پنج سال» است دادگاه می تواند در صورت وجود جهات مخفیه مجازات حبس را ... به یکی از مجازاتهای ذیل متناسب با مجازات اصلی تبدیل نماید:

الف) در مورد کارکنان پاپور:

۱- جزای نقدی از سی میلیون (۳۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال تا یکصد میلیون (۱۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال.

۲- محرومیت از ترفیح از دو سال تا چهار سال

۳- تنزیل یک تا دودرجه و یا رتبه ...

۴-

۱- نمونه هایی از نظریات مشورتی اداره حقوقی قوه قضاییه در خصوص حدود تنقیف مجازات (تقلیل و یا تبدیل مجازات):

۱- نظریه مشورتی ۷/۳۳۸۸ مورخ ۱۳۷۰/۵/۱۲:

دادگاه حتی حذف مجازات قانونی را در مقام تخفیف نداند.

۲- نظریه شماره ۷/۱۶۵۴ مورخ ۱۳۷۰/۶/۲۵:

مجازات باشد. فلذا همانطور که بیان شد دادگاه باید هنگام اعمال تبدیل مجازات تا حدودی به خواسته های متهم نیز توجه نماید. (مالیر، ۱۳۸۴، ص ۷۵). (امروزه به غلط بحث خریدن مجازات در بین عوام مطرح شده که این تبدیل مجازات رابه معنای خرید مجازات می دانند که غلط و کاملاً غیر حقوقی است).

با عنایت به مراتب فوق الذکر، در شرایط فعلی، قاضی کیفری برارحتی می تواند جرایمی که مجازات تعزیری آن «اعدام و یا مثلاً حبس ابد» است، به مقدار ناچیزی جزای نقدی تبدیل نماید، با این توصیف، هیچ گونه تضمینی هم وجود ندارد که قاضی کیفری را از دادن تبدیل های نازوا و غیر متناسب برحذرآورد. اداره حقوقی قوه قضاییه نیز در نظریه مشورتی شماره ۷/۴۵۵ مورخ ۱۳۷۳/۱/۱۳ در این خصوص می گوید: «در صورتی که مجازات اعدام عنوان تعزیر یا بازدارنده داشته باشد، دادگاه می تواند با استناد به ماده ۲۲ قانون مجازات اسلامی آن را به حبس تبدیل کند، لیکن اگر مجازات اعدام از باب قصاص یا حد باشد، تمسک به ماده ۲۲ یاد شده وجهت قانونی ندارد». (زرعت، ۱۳۸۰، ص ۳۳).

مطلب دیگری که باید به آن توجه نمود این است که هرچند مطابق ماده ۲۲ ق.ا.م. حدود و میزان تبدیل مجازاتها مشخص نشده است، ولی در قوانین دیگر از مجموعه قوانین جرایمی و به صورت مفترقه، قوانینی را می توان متذکر شد که در خصوص حدود و میزان تبدیل مجازات، مقررات خاصی را پیش بینی نموده اند، لذا در جهت تبدیل مجازات ها باید به مقررات خاص توجه داشت. در واقع در مواردی، حدود و میزان تبدیل مجازات از حیث کم و کیف به وسیله قانونگذار تعیین گردیده است. به عنوان مثال، ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳ نوع و میزان تبدیل قانونی مجازات کاملاً و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳ نوع و میزان تبدیل قانونی مجازات کاملاً رعایت شده واز این نظر الگوی قانونی و مناسبی برای تبدیل مجازات ها به حساب می آید. زیرا مثلاً در بند یک ماده ۳ قانون مذکور کلیه جرایمی که مجازات آنها

مواردی که قانونگذار به صورت متفرقه در مجموعه قوانین جزایی اعمال تخفیف را به دادگاه تکلیف نموده است ، کیفیات و علل مختلفی لحاظ شده و در این موارد قاضی باید جهت اعمال تخفیف قانونی مجازات و محکومیت مهم به مجازات مناسب ، درصد احراز کیفیات و علل مقرر در قانون مربوطه باشد. تعدادی از علل و جهات تخفیف قانونی مجازات ها عبارتند از:

۱) عذر همکاری

در عمده مواردی که تخفیف قانونی (اجباری) مجازات پیش بینی شده است به لحاظ همکاری است. مثلاً ماده ۵۳۱ قانون مجازات اسلامی مقرر می دارد که : «اشخاصی که مرتکب جرائم مذکور در مواد قبل شده اند (مواد ۵۲۴ الی ۵۳۰ ق.م.ا) هرگاه قبل از تعقیب به دولت اطلاع دهند و سایر مرتکبین را در صورت بودن معرفی کنند یا بعد از تعقیب وسایل دستگیری آنها را فراهم نمایند حسب مورد در مجازات آنان تخفیف داده می شود...».

۲) اصراف از ادامه جرم

گاهی اوقات مرتکب بزه از ادامه و تشدید بزه خودداری می نماید. قانونگذار نیز برای تشویق این وضعیت تخفیف قانونی مجازات را پیش بینی نموده است . ماده ۵۸۵ قانون مجازات اسلامی در این خصوص می گوید : «اگر مرتکب یا معاون ، قبل از آن که تعقیب شود ، شخص توقیف شده را رها کند یا اقدام لازم را برای رها شدن وی به عمل آورد در صورتی که شخص مزبور را زیاد از پنج روز توقیف نکرده باشد مجازات او حسب از دو ماه تا شش ماه [به جای یک سال تا سه سال] خواهد بود».

۵) علل و جهات تخفیف مجازات

با توجه به انواع تخفیف مجازات که قانونی (اجباری) و قضایی (اختیاری) می باشد، علل و جهات تخفیف مجازات ، به دو قسم قانونی و قضایی تقسیم می گردد.

۱-۵) علل و جهات تخفیف قانونی مجازات

مواردی که قانونگذار اعمال تخفیف را به دادگاه تکلیف نموده است (تخفیف قانونی یا اجباری مجازات) و دادگاه در صورت وجود کیفیات و شرایطی که قانون پیش بینی نموده است ، مجبور به اعمال آنها می باشد و عدم اعمال آنها تخلف قاضی محسوب می گردد، به صورت متفرقه در مجموعه قوانین جزایی مشاهده می گردند. عمده مواردی که در آنها تخفیف قانونی پیش بینی شده است به جهت عذر همکاری است . اما علل و جهات تخفیف قانونی فقط محدود به عذر همکاری نیست ، بلکه کیفیات مختلف دیگری نیز وجود دارد که موجب تخفیف قانونی مجازات را فراهم می آورد. در واقع کیفیات و علل و جهات تخفیف قانونی مجازات برخلاف علل و جهات تخفیف قضایی مجازات ها جنبه حصری ندارند و در هر یک از

تخفیف مجازات از حداقل مقرر قانونی یا تبدیل آن به نوع دیگر که از حداقل مجازات قانونی اخف باشد بلا اشکال است. (اریطی ، ۱۳۸۴ ، ص ۲۰۷) .

۱- نظریه شماره ۷۸۹۴۲ مورخ ۱۳۳۷/۳/۱۶

و در تخفیف مجازات های تعزیری باید با مجازات از حداقل کمتر تعیین شود یا اینکه تبدیل به نوع دیگری گردد که مناسب تر به حال مهم باشد. (اریطی ، ۱۳۸۴ ، ص ۲۰۷) .

۲- نظریه شماره ۷۸۷۸۴ مورخ ۱۳۳۷/۵/۲۷

دادگاه معارض نیست هم مجازات جرم ارتکابی را به کمتر از حداقل تخفیف دهد و هم مجازات جرم اخیر را به مجازات از نوع دیگر تبدیل نماید.

۳- نظریه شماره ۷۳۳۷ مورخ ۱۳۳۳/۸/۸

و تشخیص شدت وصف مجازات با توجه به نوع و میزان مجازات ها به نظر عرف است و اجمالاً می توان گفت که جزای نقدی اخف از حبس و طلاق است.

۱- گذشت شاکی یا مدعی خصوصی

۲- اظهارات و راهنمایی های متهم که در شناخت شرکاء و معارضان جرم ویا کشف اثباتی که از جرم تحصیل شده است مؤثر باشد.

۳- اوضاع و احوال خاصی که متهم تحت تأثیر آنها مرتکب جرم شده است از قبیل رفتار و گفتار تحریک آمیز مجنی علیه یا وجود انگیزه شرافتمندانه در ارتکاب جرم.

۴- اعلام متهم قبل از تعقیب یا اقرار او در مرحله تحقیق که مؤثر در کشف جرم باشد.

۵- وضع خاص متهم و یا سابقه او .

۱- اقدام یا کوشش متهم به منظور تخفیف اثرات جرم و جبران زیان ناشی از آن تبصره ۱- «...»

در مجموع کیفیات مخففه قضایی را می توان در سه گروه دسته بندی نمود:

۱- کیفیات مربوط به شخص مرتکب ، مثلاً متأهل بودن یا جوان بودن.

۲- کیفیاتی که بعد از وقوع جرم حاصل می شود ، مثلاً جلب رضایت شاکی یا مدعی خصوصی یا تلاش و کوشش متهم در جهت تخفیف اثرات جرم.

۳- کیفیات خارج از جرم ارتكابی ، مثلاً اگر میزان مال مسروقه یا مورد خیانت واقع شده کم باشد. می تواند یک کیفیات مخففه به حساب آید که یک ویژگی خارج از جرم است و ارتكاب جرم وابسته به آن نیست . (ازمایش، ۱۳۳۳).

جهات تخفیف قضایی (اختیاری) مجازات را ماده ۲۲ ق.م.ا در شش بند احصا نموده است و دادگاه برای اعمال تخفیف می باید حتماً یک یا چند جهت از این

۳) اقدام برای کاهش آثار جرم

یکی دیگر از موارد تخفیف قانونی، اقدام مرتکب برای کاهش آثار جرم می باشد تبصره ۲ ماده ۷۱۹ قانون مجازات اسلامی دراین خصوص می گوید: « هرگاه راننده ، مصدوم را به تقاطع برای معالجه و استراحت برساند یا مأمورین مربوطه را از واقعه آگاه کند و یا به نحوی موجبات معالجه واستراحت و تخفیف آلام مصدوم را فراهم کند ، دادگاه مقررات تخفیف را درباره او رعایت خواهد نمود».

۴) عذرخواهی

عذر خانوادگی یکی دیگر از عذرهای تخفیف قانونی مجازات است که در قانون به صورت متفرقه مورد اشاره قرار گرفته است. ماده ۲۱ قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶، مجازات پناه دادن یا فراری دادن یا همکاری در پناه دادن یا فراری دادن متهم موضوع این قانون را ، یک پنجم تا یک دوم مجازات جرمی که متهم به آن را فراری داده یا پناه داده ، تعیین نموده است ، در حالی که اگر فراری یا پناه دهنده با همکاری کننده از اقربای درجه یک متهم باشند ، عذر تخفیف محسوب شده و در هر حال مجازات آن بیش از یک دهم مجازات متهم اصلی نخواهد بود.

۵-۲) عمل و جهات تخفیف قضایی مجازات

ماده ۲۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ در خصوص تخفیف مجازات چنین بیان می دارد:

«دادگاه می تواند در صورت احراز کیفیات مخففه ، مجازات تعزیری یا بازدارنده را تخفیف دهد و یا تبدیل به مجازات از نوع دیگری نماید که مناسب تر به حال متهم باشد ، جهات مخففه عبارتند از :

معین نماید، در غیر این صورت از موجبات نقض دادنامه خواهد بود. (مالمیر، ۱۳۸۴، ص ۷۸۵ بهری، ۱۳۸۰، ص ۴۲۰).

تبصره ۱ ماده ۲۲ ق.م.ا.چنین مقرر می‌دارد: «دادگاه مکلف است جهات تخفیف مجازات را در حکم صریحاً قید کند». اداره حقوقی قوه قضاییه در نظریه مشورتی شماره ۱/۵۸۵/۱۳۷۵/۱۲ مورخ ۱۳۷۵/۶/۱۲ می‌گوید: «دادگاه باید شرایط و عواملی را که موجب تخفیف مجازات شده در رأی خود قید کند و تصریح کند و کلی‌گویی در باب تخفیف مجازات و جهات قانونی ندارد».

شعبه پنجم دیوان عالی کشور نیز در رأی شماره ۱۱۶۸ مورخ ۱۳۷۵/۵/۲۳ خود ذکر علل و جهات تخفیف را در دادنامه لازم دانسته است: «در صورت تخفیف مجازات ذکر علل مخففه در دادنامه ضروری است و عدم ذکر آن موجب نقض فرجامی آن است».

دادگاه انتظامی قضات نیز در حکم شماره ۳۱۹۹ مورخ ۱۳۳۲/۲/۳۱ عدم ذکر علل مخففه را در دادنامه، تخلف انتظامی قضات دانسته است: «تخفیف مجازات بدون ذکر علل مخففه قضایی تخلف انتظامی محسوب می‌شود».

البته چنانچه دادگاه در دادنامه خود به جهت یا جهات تخفیف اشاره نماید، می‌باید حتماً در مجازات افعال کیفیات مخففه نماید در غیر این صورت نیز از موجبات نقض دادنامه خواهد بود. (مالمیر، ۱۳۸۴، ص ۸۱؛ مالمیر، ۱۳۸۲، ص ۲۹). دیوان عالی کشور در رأی شماره ۱۷۰۵ مورخ ۱۳۸۳/۸/۲۴ در این خصوص می‌گوید: «ذکر علل مخففه در دادنامه و عدم تخفیف مجازات از موجبات نقض دادگاه است».

۴-۵) تخفیف مجازات به موجب جهات متعدد

در مواردی که نظیر جهات مخففه مذکور در ماده ۲۲ ق.م.ا. در مواد قانونی خاصی پیش بینی شده باشد، دادگاه نمی‌تواند به موجب همان جهات دوباره مجازات

جهات ششگانه را احراز کرده باشند. به عبارت دیگر چنانچه هیچ کدام از این جهات ششگانه وجود نداشته باشند امکان اعمال تخفیف مجازات به استناد این ماده وجود ندارد. البته برای اعمال تخفیف لازم نیست که تمامی جهات ششگانه وجود داشته باشد بلکه همان طور که بیان شد فقط وجود یک جهت برای اعمال تخفیف کافی خواهد بود. (مالمیر، ۱۳۸۴، صص ۸۶ و ۸۵؛ مالمیر، ۱۳۸۱، ص ۳۳) در این خصوص اداره حقوقی قوه قضاییه در نظریه مشورتی شماره ۷/۳۹۰/۱ مورخ ۱۳۸۰/۵/۱۹ خود می‌گوید: «۱- منظور از جهات مخففه موضوع ماده ۲۲ قانون مجازات اسلامی این نیست که تمام جهات شش گانه مندرج در آن باید جمع باشد بلکه هر یک از آنها که تحقق یابد می‌تواند [موجب] تخفیف قرار گیرد...» (بی‌نام‌الف، ۱۳۸۱، ص ۱۲۰).

باید متذکر شد جهاتی که در ماده ۲۲ ق.م.ا. به آنها اشاره شده است، جهات تخفیفی است که دادگاه‌های نظامی می‌توانند با استناد به آنها مجازات‌های مقرر در قانون را تخفیف دهند^۱ (تخفیف قضایی مجازات) و همچنین دادگاه‌های انقلاب می‌توانند در صورت وجود جهات مخففه مذکور، با استناد به ماده ۲۸ قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۳۶ مجازات‌های مقرر در قانون مذکور را تخفیف دهند.^۲

۳-۵) تکلیف دادگاه در ذکر جهات تخفیف مجازات در دادنامه

باید توجه داشت که دادگاه باید در رأی خود جهت یا جهاتی را که در پرونده وجود داشته و به موجب آن اعمال تخفیف نموده است به صورت دقیق و واضح

۱- ماده ۹ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲: «جهات مخففه مندرج در این قانون همان جهات مخففه قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ است».

۲- نظریه مشورتی ۷/۳۹۰/۱ مورخه ۱۳۸۰/۵/۱۹: «در جرایم مربوط به مواد مخدر استناد به ماده ۲۲ ق.م.ا. فقط از لحاظ احراز کیفیات مخففه و جهات قانونی دارد».

۱- ممنوعیت اعمال تخفیف مجازات

مواردی که قانونگذار از اعمال تخفیف مجازات منع نموده است، به دو دسته قابل تقسیم هستند، دسته ای که قانونگذار به طور کلی اعمال تخفیف مجازات را در آن موارد تجزیر ننموده است و دسته دیگر مواردی که قانونگذار به طور جزئی تخفیف را در آنها ممنوع کرده است، که در ذیل جداگانه به بیان این موارد می پردازیم.

۱-۱- موارد کلی ممنوعیت اعمال تخفیف مجازات

مسئله تخفیف مجازات که بر اساس مواد قانونی از جمله مواد ۲۲ قانون مجازات اسلامی و ماده ۲۷۷ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری و ... اعمال می گردد تنها در جرائم تعزیری و بازدارنده است، لذا در بسیاری از موارد قانونگذار به طور کلی تخفیف مجازات را تجزیر نکرده است که این موارد عبارتند از:

۱- حدود و قصاص و دیات

اعمال تخفیف مجازات فقط در مجازات های تعزیری و بازدارنده امکان دارد و در مجازات های حدود و قصاص و دیات امکان اعمال تخفیف مجازات وجود ندارد. (سای، ۱۳۸۷، ص ۳۴۲؛ زارعت، ۱۳۸۰، صص ۳۷-۳۸)

۲- محرومیت از حقوق اجتماعی^۲

محرومیت از حقوق اجتماعی، مشمول تخفیف مجازات نخواهد بود.^۳ مانند محکوم علیه ای که بر اثر محکومیت قطعی جنس تعزیری بیش از ۳ سال، به مدت ۲

۱- البته تعدادی از فقهای امامیه اشاره به نوعی تخفیف در حدود و قصاص نموده اند، برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به قسمت (۸).

۲- محرومیت از حقوق اجتماعی، همان مجازات های تبعی است.

۳- نظریه مشورتی شماره ۷۳۵۰-۹-۱۴-۱۳۹۹/۹ اداره حقوقی قوه قضائیه.

را تخفیف دهد. (گلوزیان، ۱۳۸۵، ص ۳۴۸) در واقع هرگاه مقنن نسبت به جرم خاصی موجبات تخفیف را پیش بینی کرده باشد، دادگاه نمی تواند یک بار به استناد آن ماده و یک بار نیز به استناد ماده ۲۲ ق.م.ا مجازات را تخفیف دهد (تبصره ۳ ماده ۲۲ ق.م.ا) (شامیانی، ۱۳۷۵، ص ۴۴۹؛ باقری، ۱۳۸۰، صص ۲۱۰، ۲۱۱) مثلاً هرگاه دادگاه در اجرای تبصره ۲ ماده ۷۱۹ ق.م.ا بوسیله اعلام متهم و آگاه نمودن مأمورین، مجازات را تخفیف دهد، نمی تواند به موجب همان جهت به استناد ماده ۲۲ قانون مذکور نیز مجازات را دوباره تخفیف دهد، بدیهی است که بوسیله جهات دیگر می تواند تخفیف دهد. مثلاً بوسیله گذشت شاکلی خصوصی، زیرا قانونگذار در تبصره ۳ ماده اخیرالذکر مقرر نموده که: «چنانچه نظیر جهات مخفیه مذکور در این ماده [یعنی یکی از موارد ششگانه ماده ۲۲] در موارد خاصی پیش بینی شده باشد دادگاه نمی تواند به موجب همان جهات دوباره مجازات را تخفیف دهد». بنابراین هرگاه نظیر جهات مذکور در ماده ۲۲ ق.م.ا در موارد خاصی پیش بینی شده باشد به موجب همان جهات دوباره نمی تواند مجازات را تخفیف دهد ولی هرگاه نظیر آن نباشد، می تواند. البته نظر مخالف مبنی بر الزام بودن تبصره ۳ ماده ۲۲ ق.م.ا حلالی از قوت نیست. (رالدیس، ۱۳۸۵). زیرا همان طور که در قسمت حدود تخفیف مجازات بیان گردید، در اعمال تخفیف مثلاً به استناد ماده ۲۲ ق.م.ا و نیز تبصره ۲ ماده ۷۱۹ ق.م.ا دادگاه می تواند هر اندازه که تشخیص دهد مجازات را تقلیل دهد و یا تبدیل به نوع دیگری نماید و دیگر عملاً نیازی به استناد به ماده دیگری به همان جهات نخواهد بود. (رالدیس، ۱۳۸۴، ص ۸۴)

۱- تبصره ۲ ماده ۷۱۹ ق.م.ا در تمام موارد مذکور هرگاه راننده معذور را به قطعی برای مالتجه و استراحت برساند و یا مأمورین مربوطه را از واقعه آگاه کند و یا به نحوی موجبات مالتجات و استراحت و تخفیف آرم معذور را فراهم کند دادگاه مقررات تخفیف را درباره او رعایت خواهد نمود.

بدین واسطه معمولاً قانونگذار به طرق مختلفی امکان تخفیف مجازات اصلی را به کمتر از میزان مقرر به دادرس می دهد. این امر گاه با وضع کیفیات مخففه قانونی و گاه با اعمال کیفیات مخففه قضایی امکان پذیر می گردد. با این حال طرق تخفیف مجازات مذکور در فوق همگی به گونه ای است که معمولاً قبل از صدور حکم محکومیت لحاظ می شوند. لذا در این موارد پس از صدور حکم، با توجه به ممنوعیت دادرس از ورود به ماهیت پرونده، امکان تخفیف مجازات مرتکب وجود ندارد.

با این حال قانونگذار در مواردی امکان تخفیف مجازات را به کمتر از میزان مقرر حتی پس از صدور حکم در موارد مخصوص نیز فراهم کرده و به دادرس این امکان را می دهد که حتی پس از صدور حکم و علی رغم حاکمیت قاعده فراخ دادرس بتواند نسبت به تخفیف مجازات مرتکب اقدام کند.

در این قسمت با توجه به اینکه تخفیف مجازات در مراحل مختلفی انجام می گیرد، لذا مراحل تخفیف مجازات را با توجه به دو تقسیم بندی ذیل توضیح می دهیم.

الف) تخفیف های مؤثر در صدور حکم.

ب) تخفیف های پس از صدور حکم دادگاه صادر کننده رأی.

۱-۷) تخفیف های مؤثر در صدور حکم

در این قسمت اعمال تخفیف مجازات با استناد ماده ۲۲ ق.م.ا، ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳، ماده ۷۲۷ ق.م.ا و ماده ۱۱ ق.م.ا مورد بررسی قرار می گیرد.

۱-۱-۷) تخفیف مجازات با اعمال ماده ۲۲ ق.م.ا

برای اعمال تخفیف قضایی مجازات (از طریق تقلیل و یا تبدیل مجازات)، ماده عمومی آن، ماده ۲۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ می باشد، هرچند در قوانین

۳- تصادفات منجر به قتل و جرح بارها کردن مصدوم

قانونگذار در ماده ۷۱۹ قانون مجازات اسلامی مقرر می دارد: «هرگاه مصدوم احتیاج به کمک فوری داشته و راننده با وجود امکان رساندن مصدوم به مراکز درمانی و یا استمراز از مأمورین انتظامی از این کار خودداری کند و یا ... دادگاه نمی تواند در مورد این ماده اعمال کیفیات مخففه نماید».

۴- اخلال در نظام اقتصادی کشور

تبصره ۵ ماده ۲ قانون مجازات اخلاگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹/۹/۱۹ نیز در ممنوعیت اعمال تخفیف مقرر می دارد: «هیچ یک از مجازات های مقرر در این قانون قابل تطبیق نبوده، همچنین اعلام و جرایم مالی و محروریت وانفصال دائم از خدمات دولتی و نهادها از طریق محاکم قابل تخفیف یا تقلیل نمی باشد».

در قوانین متفرقه نیز نظیر چنین ممنوعیت ها و محدودیت هایی ممکن است وجود داشته باشد، ولی به لحاظ جلوگیری از اطلاع موضوع از ذکر همه آنها خودداری می شود.

۷) مراحل تخفیف مجازات

از اسباب سیاست کیفری قانونگذار، که مؤثر در تطبیق مجازات با شخصیت مجرمین است، تخفیف (تقلیل) مجازات و یا تبدیل آن به مجازاتی است که مساعد به حال مرتکب باشد. از این رو معمولاً مقتضین در وضع قوانین کیفری به گونه ای عمل می کنند که دست قاضی را جهت در نظر گرفتن مجازات متناسب با شخصیت مرتکب جرم بازگذاشته و اصل تفرید مجازات ها را رعایت کنند.

۲-۱-۷) تخفیف مجازات با اعمال ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳

بندهای ۱ و ۲ از ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳/۱۲/۲۸ مقرر داشته است:

« ۱- در هر مورد که در قوانین حداکثر مجازات کمتر از نود و یک روز حبس و یا مجازات تعزیری موضوع تخلفات رانندگی می باشد از این پس به جای حبس یا مجازات تعزیری حکم به جزای نقدی از هفتاد هزار و یک (۷۰۰۰۱) ریال تا یک میلیون (۱۰۰۰۰۰۰) ریال [مبلغ مصوب سال ۱۳۸۹ از نهمصد هزار (۹۰۰۰۰۰) ریال تا سیزده میلیون (۱۳۰۰۰۰۰) ریال است] صادر می شود.

۲- هرگاه حداکثر مجازات بیش از نود و یک روز حبس و حداقل آن کمتر از این باشد دادگاه مخیر است که حکم به بیش از سه ماه حبس یا جزای نقدی از هفتاد هزار و یک (۷۰۰۰۱) ریال تا سه میلیون (۳۰۰۰۰۰۰) ریال [مبلغ مصوب سال ۱۳۸۹ از نهمصد هزار (۹۰۰۰۰۰) ریال تا چهل میلیون (۴۰۰۰۰۰۰) ریال است] بدهد.^۱

۳- در صورتی که مجازات حبس یا جزای نقدی توأم باشد و به جای حبس و مجازات تعزیری جزای نقدی مورد حکم واقع شود هر دو مجازات نقدی جمع خواهد شد.^۲

مطابق ماده مذکور که حاکم بر تمامی مجازات های تعزیری و بازدارنده است (مگر در مواردی که صریحاً استثنا شده باشد) دادگاه مجبور است که در موارد مشمول این ماده مجازات های مقرر قانونی را فقط از طریق تبدیل مجازات ، تخفیف دهد. در واقع

۱- پخشنامه شماره ۹۰۰۰۰/۴۰۷/۱۰ مورخ ۱۳۸۹/۱/۸ مربوط به افزایش تعرفه های خدمات قضایی: ... تعرفه های خدمات قضایی منتشر در ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳ به شرح ذیل اصلاح و جهت اجرا به مراجع ذیر ربط ابلاغ می شود. مبلغ مصوب بند ۱ از نهمصد هزار (۹۰۰۰۰۰) ریال تا سیزده میلیون (۱۳۰۰۰۰۰) ریال و مبلغ مصوب بند ۲ از نهمصد هزار (۹۰۰۰۰۰) ریال تا چهل میلیون (۴۰۰۰۰۰۰) ریال و ...

دیگر نیز تخفیف قضایی مجازات وجود دارد. ماده مذکور در خصوص تخفیف مجازات مقرر نموده است که: «دادگاه می تواند در صورت احراز کیفیات مخففه، مجازات تعزیری یا بازدارنده را تخفیف دهد و یا تبدیل به مجازات از نوع دیگری نماید که مناسبتر به حال متهم باشد...». مطابق این ماده، دادگاه می تواند با احراز علل و جهات تخفیف قضایی مجازات، مجازات تعزیری و یا بازدارنده را تخفیف دهد. در اینجا همان طوریکه قبلاً بیان گردید، برای تخفیف مجازات نهایی وجود ندارد و باین تشخیص دادگاه می باشد، مگر اینکه خود قانون و به صورت استثنایی حد و مرزی را برای تخفیف مشخص نموده (تبصره یک ماده یک قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷) و یا در مواردی اصولاً اعمال تخفیف را ممنوع اعلام کرده باشد (تبصره ماده ۲۱۶ و ماده ۲۱۹ ق.م.ا).^۲

۱- ادامه ماده ۲۲ ق.م.ا: ... جهات مخففه عبارتند از:

- ۱- گذشت ناشی یا مدعی خصوصی.
 - ۲- اظهارات و راهنمایی های متهم در شایعات شریکا و معاونین جرم و یا کشف اثباتی که از جرم تحصیل شده، مؤثر باشد.
 - ۳- اوضاع و احوال خاصی که متهم تحت تأثیر آنها مرتکب جرم شده است از قبیل رفتار و گفتار متحرک آمیز منجی علیه یا وجود انگیزه شرافتمندانه در ارتکاب جرم.
 - ۴- اعلام متهم قبل از تعقیب یا اقرار او در مرحله تحقیق که مؤثر در کشف جرم باشد.
 - ۵- وضع خاص متهم و یا سابقه او.
 - ۶- اقدام یا کوشش متهم به منظور تخفیف آثار جرم و جبران زیان آور ناشی از آن.
- تبصره ۱- دادگاه مکلف است جهات تخفیف مجازات را در حکم صریحاً قید کند.
- تبصره ۲- در مورد تعدد جرم نیز دادگاه می تواند جهات مخففه را رعایت کند.
- تبصره ۳- چنانچه نظیر جهات مخففه مذکور در این ماده در مواد خاصی پیش بینی شده باشد دادگاه نمی تواند به موجب همان جهات دوباره مجازات را تخفیف دهد.
- ۲- در قسمت های قبلی، مفصلاً در خصوص ماده ۲۲ ق.م.ا بحث و بررسی شده است.

راه سوم یعنی اعمال حبس های کمتر از ۹۱ روز را ندارد. البته ممنوعیت اعمال حبس کمتر از ۹۱ روز طبق این ماده و رأی وحدت رویه اشاره شده فقط مربوط به جایی است که مجازات قانونی، مشمول ماده ۳ قانون وصول... (یکی از بندهای سه گانه) باشد والا چنانچه مجازات قانونی از شمول ماده ۳ خارج باشد مثلاً مجازات قانونی شش تا سه سال یا یک سال تا پنج سال باشد و یا... امکان اعمال حبس های کمتر از ۹۱ روز نیز با استفاده از ماده عمومی ۲۲ قانون مجازات اسلامی وجود دارد و ممنوعیت اعمال حبس کمتر از ۹۱ روز شامل این موارد نخواهد بود^۱، چرا که اصولاً این موارد از ماده ۳ قانون وصول... و رأی وحدت رویه مربوطه خروج موضوعی دارند و جایی هم برای قیاس وجود ندارد. (طالبی، ۱۳۸۴، صص ۷۰، ۳۹۷).

در نشست های قضایی دادگستری های استان چهارمحال و بختیاری در دی ماه ۱۳۷۹، ایلام دی ماه ۱۳۷۹، گرگان اردیبهشت ۱۳۸۰ و... در سوال مشابهی که مطرح گردیده است: «با توجه به رأی وحدت رویه شماره ۲۴۲ مورخ ۷۸/۹/۹ و بند ۲ ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب اسفند ماه ۱۳۷۳ در موضوعات کیفری چنانچه حداقل مجازات مقرر قانونی جرمی کمتر از ۹۱ روز نباشد آیا دادگاه می تواند حکم به حبس کمتر از سه ماه بدهد یا خیر؟» اکثر قضات چنین اظهار نظر نموده اند که: «رأی وحدت رویه و بند ۲ ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین ناظر به مواردی است که حداقل مجازات حبس قانونی کمتر از ۹۱ روز باشد و قاعدتاً چنانچه مجازات جرمی حداقل ۹۱ روز حبس یا بیشتر باشد مشمول رأی وحدت رویه نخواهد بود و دادگاه مجاز به تعیین حبس کمتر از ۹۱ روز خواهد بود و... اصولاً ماده ۲۲ قانون مجازات اسلامی

متن و همچنین روح قانون می باشد و چنانچه نظر دادگاه به تعیین مجازات کمتر از مدت مزبور باشد می باید حکم به جزای نقدی بدهد...»

۱- برای دیدن نظر مخالف مراجعه کنید به نظریات شوروی شماره های ۷/۲۷۵۸ مورخ ۱۳۸۷/۸/۲ و ۷/۱۹۹۵ مورخ ۱۳۷۹/۷/۲۴ و ۷/۵۵۰۵ مورخ ۱۳۷۸/۳/۴ اداره حقوقی قوه قضاییه

اعمال تخفيف اجباری (قانونی) مجازات موضوع ماده مذکور، فقط از طریق تبدیل مجازات (نه تقلیل مجازات) صورت می گیرد.

بندهای ۲۱ از ماده ۳ قانون وصول...، سه وضعیت را در بر می گیرد، که این سه وضعیت عبارتند از:

۱- کلیه مجازات های قانونی باحبس حداکثر کمتر از ۹۱ روز باید تبدیل به جزای نقدی از تهصد هزار ریال تا سیزده میلیون ریال گردد و دادگاه راه دیگری ندارد.

۲- کلیه مجازات های حبس تعزیری موضوع تخلفات رانندگی با هر میزان مجازات حبس (به استثنای تبصره ذیل ماده ۷۱۸ ق.م.ا.)^۱ باید تبدیل به جزای نقدی از تهصد هزار ریال تا سیزده میلیون ریال گردند.

۳- کلیه مجازات های حبسی که در قانون، حداکثر آن از نود روز یا سه ماه بیشتر باشد، ولی حداقل آن از ۹۱ روز یا سه ماه و یک روز کمتر باشد، دادگاه بین دو راه مخیر است که اگر بخواهد حبس بدهد باید، بیش از ۹۰ روز یا بیش از ۳ ماه باشد و حق اعمال حبس کمتر از این مدت را ندارد و چنانچه مجازات حبس بیشتر از ۹۰ روز یا بیش از سه ماه را صلاح نداند، باید جزای نقدی از تهصد هزار ریال تا چهل میلیون ریال را تعیین نماید. طبق رأی وحدت رویه شماره ۲۴۲ مورخ ۱۳۷۸/۹/۹ هیأت عمومی دیوان عالی کشور^۲، دادگاه مجبور است که به یکی از طرق درگانه عمل نماید و حق انتخاب

۱- تبصره ماده ۷۱۸ ق.م.ا: «اعمال مجازات مواد (۳۱۴) و (۳۱۸) این قانون از شمول بند (۱) ماده (۳) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۸/۱۲/۸ مجلس شورای اسلامی مستثنی می باشد».

۲- رأی وحدت رویه شماره ۲۴۲ مورخ ۱۳۷۸/۹/۹: «... به صراحت بند ۲ ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب اسفندماه سال ۱۳۷۳ در موضوعات کیفری در صورتی که حداکثر مجازات بیش از ۹۱ روز حبس و حداقل آن کمتر از این باشد دادگاه مخیر است که حکم به بیش از ۳ ماه حبس یا جزای نقدی هفتاد هزار ریال تا سه میلیون ریال بدهد بنابراین تعیین مجازات حبس کمتر از ۹۱ روز برای متهم مخالف نظر

۷۲۷ قانون مجازات اسلامی از نوع جرایم قابل گذشت نسبی محسوب می‌گردد (اخرینی، ۱۳۱۹، صص ۵۰ و ۴۹) و بند دوم ماده ۶ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸ در خصوص جرایم قابل گذشت مطلق اعمال خواهد شد.

۷-۱-۴) تخفیف مجازات با قانون لاحق

وفق ماده ۱۱ قانون مجازات اسلامی اگر بعد از وقوع جرم قانونی وضع شود که منتهی بر تخفیف مجازات بوده و یا از جهات دیگر مساعدتر به حال مرتکب باشد یا درخواست محکوم علیه، دادگاه صادر کننده حکم و یا دادگاه جانشین با لحاظ قانون لاحق باید مجازات قبلی را تخفیف دهد (تخفیف قانونی مجازات از طریق تقلیل و یا تبدیل مجازات)؛ «در مقررات و نظامات دولتی مجازات و اقدامات تأمینی و تربیتی باید به موجب قانونی باشد که قبل از وقوع جرم مقرر شده باشد و هیچ فعل یا ترک فعل را نمی‌توان به عنوان جرم به موجب قانون متأخر مجازات نمود لیکن اگر بعد از وقوع جرم قانونی وضع شود که منتهی بر تخفیف یا عدم مجازات بوده و یا از جهات دیگر مساعدتر به حال مرتکب باشد نسبت به جرایم سابق بر وضع آن قانون تا صدور حکم قطعی مؤثر خواهد بود. در صورتی که به موجب قانون سابق حکم قطعی لازم الاجرا صادر شده باشد به ترتیب زیر عمل خواهد کرد. ۱- ... ۲- اگر مجازات جرمی به موجب قانون لاحق تخفیف باید محکوم علیه می‌تواند تقاضای تخفیف مجازات تعیین شده را بنماید و در این صورت دادگاه صادر کننده حکم و یا دادگاه جانشین با لحاظ قانون لاحق، مجازات قبلی را تخفیف خواهد داد. ۳- اگر مجازات جرمی به موجب

۱- ماده ۶ قانون فوق‌الذکر: «تعییب امر جزایی و اجرای مجازات که طبق قانون شروع شده باشد موقوف نمی‌شود، مگر در موارد زیر: اول- ...»

دوم- گذشت شاکی با مدعی خصوصی در جرایم قابل گذشت...»

منصرف از ماده ۳ قانون مذکور و رأی وحدت رویه شماره ۶۴۲ مورخ ۱۳۷۸/۹/۹ هیأت عمومی دیوان عالی کشور است...» (بی‌نام ب، ۱۳۸۱، صص ۲۹-۲۹).

۷-۱-۳) تخفیف مجازات با اعمال ماده ۷۲۷ ق.م.ا.

ماده ۷۲۷ قانون مجازات اسلامی مقرر داشته: «جرایم مندرج در مواد ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، قسمت اخیر ماده ۵۹۶، ۶۰۸، ۶۲۲، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۴۲، ۶۴۸، ۶۴۸، ۶۶۸، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۹، ۶۸۲، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۹۰، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹ و ۷۰۰ جز با شکایت شاکی خصوصی تعقیب نمی‌شود و در صورتی که شاکی خصوصی گذشت نماید دادگاه می‌تواند در مجازات مرتکب تخفیف دهد و یا با رعایت موازین شرعی از تعقیب مجرم صرف‌نظر نماید». جرایم قابل گذشت در ماده مذکور، احصاء شده است (البته در قوانین دیگر هم حسب مورد به این امر اشاره شده مانند قانون صدور چک) گذشت شاکی یا مدعی خصوصی در این ماده از موجبات تخفیف مجازات یا موقوفی تعقیب متهم محسوب می‌گردد و در واقع دادگاه مختار است که مجازات شخصی را تخفیف دهد (تخفیف قضایی مجازات از طریق تقلیل و یا تبدیل مجازات) یا کلاً از تعقیب مجرم صرف‌نظر نماید. (سای، ۱۳۷۸، صص ۳۹۴).

عده‌ای از حقوق‌دانان جرایم قابل گذشت را در دستگاه قضایی ما به دو دسته تقسیم نموده‌اند:

۱- جرایم قابل گذشت مطلق.

جرایم قابل گذشت مطلق جرایمی دانسته شده‌اند که صرفاً یک شرط دارند و آن هم گذشت شاکی است، در حالیکه جرایم قابل گذشت نسبی علاوه بر گذشت شاکی خصوصی، نظر و تشخیص دادگاه را که حسب مورد می‌تواند مجازات را تخفیف دهد یا از تعقیب مجرم به طور کلی صرف‌نظر نماید، نیز لازم دارد. در حقیقت ماده

دادرس ، به دادگاه صادر کننده حکم اولی و یا به قاضی رسیدگی کننده به حکم پژوهش خواسته اجازه داده است که به موجب علل و موجباتی ، در صورت مقتضی ، مجازات تعیین شده محکومین را تخفیف دهد. در این خصوص ماده های قانونی ذیل، در حقوق ایران ، مستند چنین تخفیفی خواهند بود .

- ۱- ماده ۲ قانون اصلاح پایه ای از قوانین دادگستری مصوب ۱۳۵۷/۲/۲۵ .
- ۲- ماده ۲۲۹ و ۲۷۷ قانون آئین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸/۷/۲۸ .

۱- ماده ۲ قانون اصلاح پایه ای از قوانین دادگستری (مصوب ۲۵ خرداد ماه ۱۳۵۷) مقرر می دارد: «در کلیه محکومیت های جمعی ای (جرایمی که حداکثر مجازات قانونی آنها سه سال حبس می باشد) در صورتی که دادستان از حکم صادر شده پژوهش یا فرجام نخواست، باشد محکوم علیه می تواند با رجوع به دادگاه صادر کننده حکم ضمن اسقاط حق و انصراف از شکایت پژوهشی، یا فرجامی یا استرداد آن، تخفیف در مجازات خود را تقاضا کند. در این صورت دادگاه در وقت فوق العاده با حضور دادستان به موضوع رسیدگی می کند و تا یک چهارم از مجازات مندرج در حکم را اعم از حبس یا جزای نقدی تخفیف می دهد و این رأی قطعی است. ولی در هر حال هیچ مجازات حبسی را با رعایت تخفیف مندرج در این ماده نمی توان به جزای نقدی تبدیل نمود.»

۲- ماده ۲۲۹ ق.آ.د. کی. مقدر داشته: «دادگاه رسیدگی کننده به جرایم اطفال حسب گزارش هایی که از وضع اطفال و تعلیم و تربیت آنان از کانون اصلاح و تربیت دریافت می کند ، می تواند در تصمیمات قطعی خود یک بار تجدید نظر نماید .» به این طریق که مدت نگهداری را تا یک چهارم تخفیف دهد.»

۳- ماده ۲۷۷ ق.آ.د. کی. مقدر داشته: «هرگاه شاکی یا مدعی خصوصی در جرایم غیر قابل گذشت بعد از قطعی شدن حکم از شکایت خود صرف نظر نماید محکوم علیه می تواند با استناد به استرداد شکایت از دادگاه صادر کننده حکم قطعی درخواست کند که در میزان مجازات تجدید نظر نماید در این مورد دادگاه به درخواست محکوم علیه در وقت فوق العاده رسیدگی نموده و مجازات را در صورت اقتضا، در حدود قانون تخفیف خواهد داد. این رأی قطعی است.»

قانون لاحق به اقام تأمین و تربیتی تبدیل گردد فقط همین اقدامات مورد حکم قرار خواهد گرفت.»

در خصوص بند ۲ ماده ۱۱ ق.م.ا. قانون نگار در سال ۱۳۷۸ تغییر رویه داد و با تصویب بند ۷ ماده ۲۷۲ قانون آئین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری بند ۲ قانون مذکور (یعنی بند ۲ ماده ۱۱ ق.م.ا) را نسخ نموده و مقرر داشت که: «موارد اعاده دادرسی از احکام قطعی دادگاه ها اعلام از اینکه حکم صادره به مرحله اجرا گذاشته شده یا نشده باشد به قرار زیر است: ... ۷- در صورتی که قانون لاحق مبتنی بر تخفیف مجازات نسبت به قانون سابق باشد ، که در این صورت پس از اعاده دادرسی مجازات جدید نباید از مجازات قبلی شدیدتر باشد.»

بنابراین در حال حاضر هرگاه پس از صدور حکم قطعی، مجازات جرمی (به موجب قانون لاحق) تخفیف یابد مورد از موارد اعاده دادرسی خواهد بود که محکوم علیه باید تقاضای خود را به دیوانعالی کشور تقدیم نماید که پس از احراز انطباق تقاضا با قانون جهت رسیدگی آنرا به دادگاه هم عرض دادگاه صادر کننده حکم قطعی ارجاع نماید. (رامری، ۱۳۸۰، صص ۱۲۲ و ۱۲۱؛ مالمی، ۱۳۷۴، ص ۸۷).

۲-۷) تخفیف های پس از صدور حکم دادگاه صادر کننده رأی

ممکن است در مرحله ابتدایی، علل و موجبات تخفیف کیفری، برای قاضی محکمه محرز نبوده و بدین سان مجرم را مستحق تخفیف مجازات ندانند و یا اینکه محکوم در مراحل اولیه ، دلالتی بر وجود علل و کیفیات مخفیه ارائه نداده باشد و یا به هر علت دیگری که موجبات تخفیف ممکن بوده ، ولی دادگاه به آنها توجهی نداشته ، در این مورد به منظور رعایت حال متهم و متناسب کردن مجازات با بزه ارتكابی ، مقنن دوراندیشی ورزیده و تخفیف مجازات را تنها محدود به رسیدگیهای اولیه نکرده و در نتیجه در مواردی نیز ممکن است که پس از صدور حکم و برخلاف قاعده فراغ

(یعنی گذشت شاکی یا مدعی خصوصی) وجود ندانسته باشد. پس اگر در رأی قطعی شده مثلاً به جهت اعلام و اقرار متهم و بارضیح خاص متهم و یا سابقه او و... دادگاه اعمال تخفیف نموده باشد، چنانچه پس از قطعیت رأی در جرایم غیر قابل گذشت، شاکی یا مدعی خصوصی از شکایت خود صرف نظر نماید، محکوم علیه می تواند با استناد به استرداد شکایت از دادگاه صادر کننده حکم قطعی درخواست کند که در میزان مجازات او تجدید نظر نماید. در این مورد دادگاه به درخواست محکوم علیه و در وقت فوق العاده در حضور دادستان تشکیل جلسه می دهد و در صورت اقتضاء در حدود قانون، مجازات را تخفیف می دهد. (رالیس، ۱۳۸۱، ص ۸۷)

در نظریه مشورتی دیگری به شماره ۷/۱۶۲ مورخ ۱۳۳۳/۹/۲۲ نیز بیان شده: «درخواست تخفیف مجازات موضوع ماده ۱ قانون اصلاح پاره ای از قوانین دادگستری و اعمال تخفیف مجازات در مواردی که اتهام به محکومیت مشمول ماده یاد شده باشد با تخفیف مجازات موضوع ماده ۲۲ قانون مجازات اسلامی دو موضوع جداگانه بوده و قابل پذیرش و اعمال است».

۸- تخفیف مجازات های حدود و قصاص از نظر فقهای امامیه

همانطور که قبلاً بیان شد در مجازات های حدود و قصاص و دیات امکان اعمال تخفیف مجازات وجود ندارد، اما تعدادی از فقهای امامیه اشاره به نوعی تخفیف در مجازات های حدود و قصاص نموده اند که در ذیل به تعدادی از آنها اشاره می شود:

۱- تخفیف در حدود الهی:

تعدادی از فقهای امامیه اشاره به نوعی تخفیف در حدود نموده اند. آیت الله مکارم شیرازی بیان داشته اند: «اگر اثبات عمل از طریق اقرار باشد حاکم شرع می تواند مجازات او را تخفیف بدهد و یا صرف نظر کند و اگر از طریق بینه باشد حکم به مجازات به قوت خود باقی است...» (مکارم شیرازی، ۱۳۵۷، ص ۳۳۲). در پاسخ به این سوال:

سوالی که مطرح می شود این است که آیا محکوم علیه می تواند ابتدا با اسقاط حق تجدید نظر خواهی از ماده ۱ قانون اصلاح استفاده نماید و سپس با اخذ رضایت شاکی خصوصی از مقررات ماده ۲۷۷ قانون آیین دادرسی... استفاده کند؟

باید دانست که چنانچه دادگاه به استناد ماده ۲۲ ق.م.ا.ق.اصالح تخفیف نماید این اعمال تخفیف مانع نخواهد شد که دادگاه صادر کننده حکم، پس از صدور رأی، چنانچه محکوم علیه از حق تجدید نظر خواهی خود صرف نظر نماید با استناد به ماده ۱ قانون اصلاح پاره ای از قوانین دادگستری مصوب ۱۳۵۶، اعمال تخفیف مجدد نماید. (زرابت، ۱۳۸۰، صص ۳۲، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ص ۸۶). همچنین اعمال تخفیف به موجب ماده ۲۲ ق.م.ا. و ماده ۱ قانون اصلاح، نیز مانع اعمال تخفیف مجدد دادگاه به استناد ماده ۲۷۷ قانون آیین دادرسی... نخواهد بود. در این خصوص رأی وحدت رویه شماره ۶۱۱ مورخ ۱۳۸۲/۷/۱۳ هیأت عمومی دیوان عالی کشور مقرر داشته: «... هر چند عناوین جنحه و جنایت در قوانین جرایمی فعلی به کار نرفته ولی ماده ۲۷۷ قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری هم به طور صریح و با ضمنی مقررات ماده ۱ قانون اصلاح پاره ای از قوانین دادگستری را نسخ نکرده و به اعتبار خود باقی است و مغایرتی بین این دو ماده وجود ندارد...». همچنین در این خصوص نظریه مشورتی شماره ۷/۱۶۵ مورخ ۱۳۳۳/۹/۲۱ اداره حقوقی قوه قضاییه این حق را برای محکوم علیه قائل شده است، به موجب این نظریه «ماده ۱ قانون اصلاح پاره ای از قوانین ددگستری مصوب (۱۳۵۶) قلمرو اجرایی خاص دارد و ماده ۲۵ همان قانون (ماده ۲۷۷ ق.آ.د.ک فعلی) منقوله دیگری است. تخفیف مجازات مندرج در حکم به استناد ماده ۱ یاد شده، مانع تخفیف مجدد کیفر مندرج در حکم قطعی به استناد ماده ۲۵ قانون مذکور نخواهد بود»!!

البته وقتی امکان اعمال ماده ۲۷۷ قانون مذکور وجود خواهد داشت که جهت تخفیف در صدور رأی اولیه یا در دادگاه تجدید نظر به استناد بند اول ماده ۲۲ ق.م.ا.

و بر جانی لازم است بپردازد همان طور که بر اولیای دم مقبول لازم است قبول کنند.» (بی تم پ، ۱۳۸۲، ص ۸۲). آیت الله مکارم نیز بیان داشته اند: «در شرایط عادی چنین حقی را ندارد مگر اینکه اجرای قصاص سبب مفسده مهمی شود». آیت الله نوری همدانی نیز بیان داشته اند: «حاکم شرع اگر مصلحت بداند می تواند قصاص را تبدیل به دینه نماید.» آیات عظام خوئی، فاضل لنکرانی نظرات مشابهی را بیان داشته اند. (بی تم پ، ۱۳۸۲، ص ۸۲و۸۴).

۴- تبدیل و تخفیف قصاص نفس به عضو:

در خصوص اینکه آیا اولیای دم می توانند به جای قصاص نفس عضوی از اعضای قاتل عمد را قصاص کنند و مابقی را دینه بگیرند یا عفو کنند اختلاف نظر وجود دارد. آیات عظام بهجت، میرزا جواد تبریزی، صافی گلپایگانی و مکارم شیرازی این عمل را جایز نمی دانند. آیت الله موسوی اردبیلی با جایز دانستن این عمل می گوید: «ظاهر آبا رضایت طرفین بی اشکال است.» (بی تم پ، ۱۳۸۲، صص ۱۰۶-۱۰۵)

۹- تخفیف مجازات در لایحه قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۸۶

قانون مجازات اسلامی به عنوان یکی از مهم ترین قوانین ماهوی جمهوری اسلامی کیفری در ایران طی سه دهه سیری شده از انقلاب اسلامی، تحولات فراوانی را پشت سر نهاده و سالیان متعدد به صورت آزمایشی مورد اجرا قرار می گرفت، سرانجام در سال ۱۳۸۶ لایحه قانون مجازات اسلامی تحت چهارباب (کلیات)، حدود، قصاص و دیات) جهت تصویب به عنوان یک قانون دائمی به مجلس شورای اسلامی ارائه گردید.

لایحه مذکور در مقایسه با قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ از امتیازات فراوانی برخوردار است، مبرهن کردن شعاع عمل دادگاه در فرایند تخفیف و تبدیل مجازات از جمله تحولات کلیات لایحه مذکور است، لذا در این قسمت به تعدادی از مواد

«اگر به گواهی پزشکان اجرای حد سرفت (بریدن دست یا پا) به دلیل بیماری سارق منجر به مرگ می شود مانند آنجا که سارق دارای بیماری قند یا بیماری هموفیلی باشند، آیا اجرای حد ساقط می گردد؟ یا به تعزیر تبدیل می شود؟» آیات عظام بهجت و صافی گلپایگانی و مکارم شیرازی به ترتیب فرموده اند: «بلی» و مربوط به نظر حاکم شرع است» (بی تم پ، ۱۳۸۲، ص ۲۳۵). «بلی ساقط می گردد و بعید نیست اگر حاکم لازم دانست». «حد را تا بهبودی مریض به تأخیر می اندازد و در صورت عدم بهبودی تبدیل به تعزیر می شود» (بی تم ت، ۱۳۸۲، ص ۹۴).

۲- تبدیل مجازات های حدی:

در مواردی که قانون یا شارع مقدس شیوه یا ابزار خاصی را برای بعضی از انواع مجازات ها در نظر گرفته است، مثل رجم و ... آیا اعمال مجازات با همان شیوه موضوعیت دارد یا خیر؟ محل اختلاف است. آیات عظام مکارم شیرازی، نوری همدانی و ... معتقدند که در صورتی که حاکم اسلامی مصلحت بداند و حقیقتاً اجرای این گونه مجازات ها مستلزم وهن اسلام باشد و ... می توان شیوه اجرای آن را تغییر داد: «حد زانی محصنه سنگسار است، ولی در شرایطی که محذورات مهمی بر این امر مرتب شود می توان اعلام را به نحو دیگری انجام داد و...» (بی تم ت، ۱۳۸۲، ص ۴۲) لکن تعدادی از آیات عظام همانند صافی گلپایگانی و شیخ جواد تبریزی تغییر شیوه اجرای مجازات رجم و ... را جایز نمی دانند (تبریزی، ۱۳۷۸، ص ۴۲۶).

۲- تخفیف در قصاص:

تعدادی از فقهای امامیه تبدیل و تخفیف قصاص را جایز دانسته اند. در سوالی که به این شکل مطرح شده: «آیا ولی امر می تواند بر خلاف درخواست ولی دم یا مجنی علیه بنا به مصالحی قصاص را به دینه تبدیل نماید؟...» آیت الله العظمی فاضل لنکرانی فرموده اند: «بلی حاکم شرع اگر مصلحت بداند می تواند قصاص را تبدیل به دینه کند

ماده ۴-۱۵۱- هرگاه حداکثر مجازات ۹۱ روز حبس و بیشتر تا سه سال باشد دادگاه می تواند به تناسب شرایط وقوع جرم و خصوصیات و شرایط مجرم مرتکب را به جای حبس به جزای نقدی و یا جزای نقدی روزانه به ازای هر روز (۱۰۰/۰۰۰) ریال یا تبعید یا الزام به کار عام المنفعه یا یکی از اقدامات مذکور در ماده (۱-۱۲۳) این قانون محکوم نماید، مشروط بر اینکه مدت این کیفرها پس از تبدیل از نظر زمان بیش از حداکثر و کمتر از حداقل حبس مقرر در مورد آن جرم نباشد و در صورتی که مجازات حبس با جزای نقدی توأم باشد و به جای حبس جزای نقدی مورد حکم قرار گیرد هر دو مجازات نقدی جمع می شوند. تبصره ۱-...

۱۰- نتایج و پیشنهادات

۱-۱-۱۰- نتایج

۱- در راستای اصل فردی کردن مجازات ها، یکی از ابزارهای مهمی که در اختیار دادگاه گذاشته شده است اعمال تخفیف می باشد.

۲- مطالعه در تاریخ گذشتگان نشان میدهد که همواره در میان انسانهای قدیمی نمونه هایی از تخفیف مجازات ها وجود داشته است. قانون مجازات عمومی مصوب ۱۲۵۲ نقاط ضعف و ایرادات قانون سابق را برطرف نموده و اصول حاکم بر تخفیف مجازات ها را به صورت کاملتری تعیین نموده بود. در قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب ۱۳۱۱ قلمرو تخفیف مجازات محدود به مجازات تعزیری گردید و حدود تخفیف مجازات به نظر قضات کیفری واگذار شد. سرانجام در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰، تخفیف مجازات در مجازات های تعزیری و بازدارنده به نحو موسع پذیرفته شد.

۳- تخفیف مجازات بر دو نوع می باشد. گاهی اوقات اعمال تخفیف برای دادگاه تکلیف قانونی و الزامی است که از آن به تخفیف قانونی یا اجباری یا تقنینی یا الزامی یا

مربوط به فرایند تخفیف و تبدیل مجازات در لایحه قانون مجازات اسلامی اشاره می شود:

ماده ۱-۱۵۱- در محکومیت های تعزیری و بازدارنده دادگاه می تواند در صورت احراز کیفیات مخففه به شرح زیر مجازات را متناسب با وضعیت متهم تخفیف یا در جهت تخفیف به مجازات از نوع دیگر تبدیل کند.

۱- حبس ابد به ۵ سال تا پانزده سال حبس

۲- حبسی که میزان یا حداقل آن سه سال یا بیشتر باشد به ۱ سال تا ۳ سال حبس.

۳- حبسی که میزان یا حداقل آن کمتر از سه سال باشد به جزای نقدی که از معادل بدل از سه ماه حبس کمتر نباشد و از معادل بدل یک سال حبس بیشتر نباشد.

۴- جزای نقدی به نصاب حداقل و حداکثر تعیین نشده باشد به $\frac{۱}{۳}$ میزان مقرر در قانون.

۵- انفصال دائم به ۵ سال انفصال موقت.

۶- انفصال موقت به $\frac{۱}{۳}$ حداقل و چنانچه حداقل و حداکثر تعیین نشده باشد به $\frac{۱}{۳}$ مدت مقرر در قانون.

تبصره - تخفیف یا تبدیل مجازاتهای موجب حد و یا قصاص طبق قانون آن مجازاتها خواهد بود.

ماده ۳-۱۵۱- در هر مورد که قوانین حداکثر مجازات کمتر از ۹۱ روز حبس باشد به جای حبس حکم به جزای نقدی از ۵/۰۰۰/۰۰۰ ریال تا ۱۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال یا شلاق تا ۷۴ ضربه برحسب تناسب جرم و شخص مجرم صادر می شود.

مجازات های مقرر در ماده ۲۲ ق.م.ا در شش بند احصا شده است و دادگاه حق ندارد موارد مشابه دیگری را به عنوان علل و جهات تخفیف قضایی بپذیرد.

۸- مواردی که قانونگذار از اعمال تخفیف مجازات منع نموده است، به دو دسته تقسیم می شود، دسته ای که قانونگذار به طور کلی اعمال تخفیف مجازات را در آن موارد تجویز ننموده است و دسته دیگر مواردی که قانونگذار به طور جزئی اعمال تخفیف را در مجازاتهای تعزیری و بازدارنده ممنوع کرده است.

۹- دادگاه در تخفیف مجازات حبس مکلف است ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳ که حاکم بر تمامی مجازات های تعزیری و بازدارنده است (مگر مواردی که صریحاً استثناء شده باشند) را رعایت نماید. در بندهای ۱ و ۲ ماده مذکور سه وضعیت پیش بینی شده که تعیین و اعمال مجازات حبس کمتر از ۹۱ روز در آن سه وضعیت ممنوع است.

۱۰- با گذشت شاکی یا مدعی خصوصی در جرایم احصاء شده ماده ۷۲۷ ق.م.ا، دادگاه مختار است که مجازات مرتکب را تخفیف دهد و یا کلاً از تعقیب مرتکب صرف نظر نماید.

۱۱- مطابق بند ۲ ماده ۱۱ ق.م.ا اگر بعد از وقوع جرم قانونی وضع شود که منتهی بر تخفیف مجازات بوده و یا از جهات دیگر مساعدتر به حال مرتکب باشد با درخاست محکوم علیه، دادگاه با لحاظ قانون جدید مکلف به اعمال تخفیف مجازات قبلی نخواهد بود.

۱۲- چنانچه دادگاه به استناد ماده ۲۲ ق.م.ا اعمال تخفیف نماید این اعمال تخفیف مانع اعمال تخفیف به موجب ماده ۶ قانون اصلاح پاره ای از قوانین دادگستری نمی باشد.

مغایز قانونی تخفیف دهنده نام می برند و گاهی اوقات اعمال تخفیف در اختیار قاضی است و می تواند با تشخیص و صلاحدید خود از این تأسیس استفاده نماید یا از آن چشم پوشی کند که این نوع تخفیف را تخفیف قضایی یا اختیاری می نامند.

۴- تخفیف مجازات به دو طریق تقلیل و یا تبدیل مجازات اعمال می گردد. هرچند که تبدیل مجازات ها در نهایت مضمّن نوعی تقلیل کففر است لیکن تمایز اساسی آن دو در این است که در تقلیل مجازات، نوع مجازات هیچ تغییری پیدا نمی کند بلکه تنها میزان مجازات (کمیت آن) کاهش می یابد. برای مثال مجازات حبس دوساله به یک سال تقلیل می یابد. اما در تبدیل مجازات ها، یک نوع از مجازات جایگزین نوع دیگری می شود. برای مثال اجرای نقدی جایگزین حبس می شود.

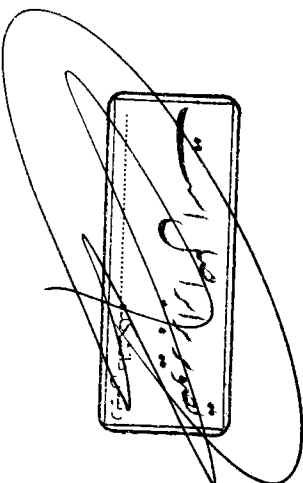
۵- در ماده ۲۲ ق.م.ا که به منزله قانون عام است، حدود و میزان تخفیف مجازات ها مشخص نشده است و معیار خاصی وجود ندارد و به تشخیص دادگاه است.

۶- هرچند مطابق ماده ۲۲ ق.م.ا حدود و میزان مجازات ها مشخص نشده است، ولی در قوانین دیگر از مجموعه قوانین جزایی و به صورت متفرقه، قوانینی وجود دارد که در خصوص حدود و میزان تخفیف مجازات، مقررات خاصی را پیش بینی نموده و حدود و میزان تخفیف مجازات از حیث کم و کیف به وسیله قانونگذار تعیین گردیده است. لذا در جهت تخفیف مجازات باید به مقررات خاص توجه داشت. مانند بندهای او ۲ و ۳ ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت مصوب ۱۳۷۳ و ماده ۲۸ قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶ و مواد ۳ و ۵ و ... قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲ و ...

۷- علل و جهات تخفیف قانونی مجازات ها برخلاف علل و جهات تخفیف قضایی مجازات ها جنبه حصری ندارند و در مواردی که تخفیف قانونی مجازات پیش بینی شده است، علل و جهات مختلفی لحاظ شده است ولی علل و جهات تخفیف قضایی

مشابه ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت مصوب ۱۳۷۳ ، صدور حبس های کوتاه مدت ممنوع گردد، تا دادگاهها بجای تعیین حبس های کوتاه مدت از مجازات های جایگزین استفاده نمایند.

۳- پیشنهاد می شود در جهت تدوین قوانین کشور از تجربیات، راهنمایی ها و پیشنهادات قضات ، وکلا و افراد متخصص که عملاً با قوانین کشور سروکار دارند ، استفاده شود.

همچنین اعمال تخفیف به موجب ماده ۲۲ ق.م.ا و ماده ۶ قانون اصلاح ... نیز مانع اعمال تخفیف به موجب ماده ۲۷۷ ق.آ.د.ک نمی باشد.

۱۳- در مجازات های حدود و قصاص و دیات امکان اعمال تخفیف مجازات وجود ندارد ، اما تعدادی از فقهای امامیه اشاره به نوعی تخفیف در حدود و قصاص نموده اند.

۲-۱۰ (پیشنهادات

۱- از آنجایی که قانونگذار در ماده ۲۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ ، با دست و دلبازی تمام در کلیه مجازات های تعزیری و بازدارنده تبدیل کیفر را قبول کرده است و بدین ترتیب کلنگی آماده ساخته و به دست دادگاهها داده تا مبنای فلسفه مجازات را بی محابا تخریب کنند (نوربده ، ۱۳۸۳) باید به منظور حفظ اصل قانونی بودن کیفر و همچنین نظم عمومی و قدرت ارحامی مجازات ، در همه موارد نوع و حدود میزان تقلیل و تبدیل مجازات بوسیله قانون تعیین گردد. در همین رابطه ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت مصوب ۱۳۷۳ و مواد ۳ و ۴ و ۵ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲ الگوی قانونی مناسبی برای تبدیل و تقلیل مجازاتها است که می بایست ماده ۲۲ قانون مجازات اسلامی نیز در چهارچوب این الگو اصلاح شود تا از تعارض در قوانین نیز جلوگیری شود. اقدام قانونگذار در خصوص ضابطه مند نمودن نوع و حدود تخفیف مجازات ها را یاد جمله سزار بکار می اندازد : «ترحم قضایی است که شایسته قانونگذار است نه مجری قانون و باید در قانون تجلی یابد نه در احکام خاص» (رکنا ، ۱۳۸۸ ، ص ۱۰۰) البته در لایحه ویژه قانون مجازات اسلامی که به مجلس شورای اسلامی ارائه گردیده است در خصوص ضابطه مند نمودن حدود و میزان تخفیف مجازات ها تصمیمات مقتضی ارائه شده است.

۲- با عنایت به اینکه خطر حبس های کوتاه مدت ، با اعمال تخفیف مجازات ، همواره محتمل است ، لذا برای پرهیز از این موضوع پیشنهاد می گردد با تصویب مقرراتی

- ۱۰- بی نام پ ، مجموعه آرای فقهی در امور کیفری (۲) ، جلد دوم ، چاپ دوم ، قم ، معاونت آموزش و تحقیقات قوه قضائیه ، ۱۳۸۲ .
- ۱۱- بی نام ت ، مجموعه آرای فقهی در امور کیفری (۳) ، جلد دوم ، چاپ اول ، قم ، معاونت آموزش و تحقیقات قوه قضائیه ، ۱۳۸۲ .
- ۱۲- بی نام ث ، مجموعه آرای فقهی در امور کیفری (۴) ، جلد سوم ، چاپ دوم ، قم ، معاونت آموزش و تحقیقات قوه قضائیه ، ۱۳۸۲ .
- ۱۳- بی نام ، ویژه ی لایحه قانون مجازات اسلامی ، فصلنامه مجد ، شماره ۲ ، ۱۳۸۶ .
- ۱۴- پرورش ، حسین ، تاریخ حقوق اداری ایران قبل از اسلام ، دانشکده حقوق ، دانشگاه تهران ، پایان نامه دکترا ، ۱۳۸۰ .
- ۱۵- تیریزی ، میرزا جواد ، استفتائات جدید ، جلد دوم ، چاپ اول ، قم ، انتشارات سرور ، ۱۳۷۸ .
- ۱۶- دورانت ، ویل ، تاریخ تمدن ، جلد اول و دوم ، مترجمان امیر حسین آریاباتور ، فتح اله مجتائی و هوشنگ بیرنظر ، چاپ دوم ، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی ایران ، ۱۳۶۷ .
- ۱۷- دمخدا ، علی اکبر ، لغت نامه ، تهران ، انتشارات دانشگاه تهران ، ۱۳۷۷ .
- ۱۸- راوندی ، مرتضی ، سیر قانون و دادرسی در ایران ، چاپ اول ، نشر سرچشمه ، سال ۱۳۸۸ .
- ۱۹- رضوی ، محمد ، جرائم و مجازات نیروهای مسلح به انضمام کاربرد قانونی سلاح ، چاپ چهارم ، تهران ، انتشارات هستی نما ، ۱۳۸۵ .

فهرست منابع

الف) کتب

- ۱- قرآن کریم
- ۲- آخوندی ، محمود ، آئین دادرسی کیفری ، جلد سوم ، چاپ اول ، تهران ، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ، ۱۳۶۹ .
- ۳- آزمایش ، علی ، تقریرات درس حقوق جزای عمومی ، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران ، ۱۳۷۹ .
- ۴- آقائی نیا ، حسین ، «تخفیف مجازات سلطنت مطلق یا اختیار مقید» مجموعه مقالات در تجلیل از دکتر محمدآشوری ، چاپ اول ، تهران ، انتشارات علوم جنایی ، ۱۳۸۳ .
- ۵- ایرانی اریاطی ، بابک ، مجموعه نظریه های مشورتی جزایی ، چاپ اول ، تهران ، انتشارات مجد ، ۱۳۸۴ .
- ۶- بکاریا ، سزار ، رساله جرائم و مجازات ها ، ترجمه محمد علی اردبیلی ، تهران ، نشر دانشگاه شهید بهشتی ، ۱۳۶۸ .
- ۷- باهری ، محمد ، نگرشی بر حقوق جزای عمومی ، چاپ اول ، تهران ، انتشارات مجد ، ۱۳۸۰ .
- ۸- بی نام الف ، مجموعه جرائم و مجازاتها ، معاونت پژوهش ، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات ، چاپ اول ، ۱۳۸۱ .
- ۹- بی نام ب ، مجموعه نشست های قضایی ، مسائل کیفری (بخش اول) ، قم ، معاونت آموزش و تحقیقات قوه قضائیه ، چاپ اول ، ۱۳۸۱ .

۲۹- مالیر ، محمود ، حقوق جزای عمومی (۳) ، چاپ اول ، اصفهان ، انتشارات نقش مانا ، ۱۳۸۴ .

۳۰- مالیر ، محمود ، تقریرات درس حقوق جزای عمومی (۳) ، دانشکده حقوق ، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان ، ۱۳۸۵ .

۳۱- مالیر ، محمود ، شرح قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح ، چاپ دوم ، تهران ، انتشارات دادگستر ، ۱۳۸۶ .

۳۲- نوربها ، رضا ، نگاهی کوتاه به قانون مجازات اسلامی ، مجله تحقیقات حقوقی شهید بهشتی ، شماره های ۱۳ و ۱۴ ، تهران ، ۱۳۷۳ .

۳۳- نوربها ، رضا ، زمینه حقوق جزای عمومی ، چاپ سوم ، تهران ، انتشارات دادآفرین ، ۱۳۷۸ .

ب) قوانین

۱- قانون آئین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸ .

۲- قانون اصلاح پاره ای از قوانین دادگستری مصوب ۱۳۵۶ .

۳- قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶ .

۴- قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام .

۵- قانون تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳ با اصلاحات بعدی مصوب ۱۳۸۱ .

۶- قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱ .

۳۰- زراعت ، عباس ، قانون مجازات اسلامی در نظم حقوقی کنونی ، چاپ اول ، تهران ، انتشارات ققنوس ، ۱۳۸۰ .

۳۱- ساکی ، محمد رضا ، دوره مقدماتی حقوق جزای عمومی ، چاپ اول ، تهران ، انتشارات جنگل ، ۱۳۷۸ .

۳۲- شامیانی ، هوشنگ ، حقوق جزای عمومی ، جلد دوم ، چاپ هفتم ، تهران ، انتشارات ونستار ، ۱۳۷۵ .

۳۳- شهری ، غلامرضا و ستوده جهرمی ، سروش ، نظریات اداره حقوقی قوه قضاییه در زمینه مسائل کیفری ، جلد اول ، چاپ اول ، تهران ، انتشارات روزنامه رسمی کشور ، ۱۳۷۳ .

۳۴- شهری ، غلامرضا و ستوده جهرمی ، سروش ، نظریات اداره حقوقی قوه قضاییه در زمینه مسائل کیفری ، جلد دوم ، چاپ اول ، تهران ، انتشارات روزنامه رسمی کشور ، ۱۳۷۵ .

۳۵- قبیله نخجیری ، حسن ، دعوی خصوصی در دادگاه جزا ، تهران ، چاپ داوریانه ، ۱۳۵۱ .

۳۶- قربانی ، فرج اله ، مجموعه آراء وحدت رویه دیوان عالی کشور در امور جزایی ، چاپ پنجم ، تهران ، انتشارات فردوسی ، ۱۳۸۶ .

۳۷- گلدرزبان ، ایرج ، بایسته های حقوق جزای عمومی (۱-۲) ، چاپ سیزدهم ، تهران ، نشر میزان ، ۱۳۸۵ .

۳۸- مکارم شیرازی ، ناصر ، مجموعه استفتائات جدید ، چاپ اول ، قم ، مدرسه الامام علی بن ابیطالب ، ۱۳۵۷ .

- ۷- قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴.
- ۸- قانون مجازات عمومی (اصلاحی) مصوب ۱۳۵۲.
- ۹- قانون مجازات اخلاگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹.
- ۱۰- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰.
- ۱۱- قانون مجازات اسلامی (بخش تعزیرات و مجازات های بازدارنده) مصوب ۱۳۷۵.
- ۱۲- قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲.
- ۱۳- قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳.

راهنمای تنظیم مقالات

Punishment Mitigation in Criminal Law

Mohammad Ali Heidari¹

Mehdi Hadian²

Abstract

Sometimes, mitigation of punishment is the legal and obligatory duty of courts which is called "legislative mitigation" or "obligatory mitigation". But in some cases, mitigation of punishment is a right given to the judge and it is totally at the discretion of him to use this ability. This type of mitigation is called "judicial mitigation" or "optional mitigation".

Mitigation can be done by commuting or converting the punishment. In mitigation of punishment by commuting, only the quantity is reduced (for instance, a 3 year imprisonment will be changed into a 1 year period) while in mitigation of punishment by converting, a particular type of punishment will be changed into another one (for instance, imprisonment can be replaced by amend). According to Article No. 22 of Islamic penal code (approved in 1991), quantities and qualities of commutation or conversion of Exact Punishments (Ta'zirat) and preventative punishments are not determined; The court has the absolute power to determine the quantities and qualities, but it cannot nullify the punishment. However, in other punishment laws such as: Article No. 3 of *laws for collecting some incomes of the government* (approved in 1994), Article No. 36 of *amendment of the laws for fighting narcotic substances* (approved in 1997), Articles No. 1.2.3.4.5, ... of *punishment laws for military forces* (approved in 2002); contrary to Article No. 22 Islamic penal code, some prescriptions regarding quantities and qualities for mitigation of punishments are given by the lawmaker and courts are obliged to observe them.

Key words: Mitigation of punishment, Judicial mitigation, Legislative mitigation, Commuting

¹ Assistant professor at Islamic Azad University of Najafabad Branch

² An M.A. student of jurisprudence and Basic Islamic Law at Islamic Azad University of Najafabad Branch

The Justification of the Family Court in The Islamic Law

Mahmud Ghayomzadeh¹

Abstract:

Family disputes are one of the complicated and important social issues. It is necessary to pay attention to personal interactions and families if we hope to have a safe society. Some measures should be taken to avoid arguments about matters as alimony, and the wife's obedience. Since family court has significant functions, it should have particular characteristics. The Holy Koran, the Islamic law, and the Traditions of the Innocents offer different solutions for the family disputes. This article clarifies the importance of the family court with qualified judgments and its practicality in the Holy Koran, theology, and law.

Key words: Family Court, Judgment, Alimony, Theology, Law, Dispute

¹ Associate professor at Islamic Azad University Savah Branch

² Email: maarafteacher@yahoo.com

In the Name of God

**Research Scientific Journal of
Jurisprudence and Bases of
Islamic law**

2nd Year /No.5, Fall 2010

License Holder: Islamic Azad University – Bonab branch
Managing Director: Seyyed Bagher Seyyidi , Ph.D
Editor-in-Chief: Rahim: Rahim Vakilzadeh , Ph.D